

ÇAĞLAYAN

AYLIK İLİM VE KÜLTÜR DERGİSİ HAZİRAN | JUNE | 2026

**Hep yürüyeceğiz, şunu bunu karalamadan,
kimseye çamur atmadan; daha çok
düşüncelerimizi aksiyona göre planlayarak,
aksiyonlarımızı da cankurtaran ekiplerin
üslûbuyla sürdürerek kansız-irinsiz, kinsiz-
nefretsiz yolcuların da bulunduğunu göstermek
için yollara da yollardaki tersliklere de
takılmadan hep yürüyeceğiz.**

Kendi Ruhumuzu Ararken

Birkaç asırdan beri tamamen üslûbunu yitirmiş şu dünyada herkes bir şeyin peşinde; biz de kendi ruhumuzu arıyoruz. Bu aramayı devam ettirebilirsek, kendimiz olarak dirileceğimiz günlerin çok yakın olduğunu söyleyebiliriz; evet, insanımızın kendine, kendi değerlerine yöneleceği günler yakındır. Bir talihsiz dönemde, sımsıcak dünyasını terk ederek çok garip arayışlara giren son birkaç nesil, kâh gidip maddeye ve makinaya sığındı kâh değişik fantezilere tav oldu, kâh kendini en çılgınca hezeyanlara saldı ve ömrünü cinnetler içinde geçirdi, kâh vahşileşti: kan döktü, kan içti, kan düşündü, kan konuştu ve kanlı deliler gibi yaşadı. Onun bu dağınıklığı, bu gaddar ve amansız ortamın edip eylediklerinin dayanılmaz hâle geldiği günümüze kadar da devam etti.

Ancak şimdilerde o, az dahi olsa, boşlukta bulunduğunun farkına vararak alternatif düşüncelere kapı aralamaya,

imandan söz edip geçmişe değerler atfetmeye başladı; evet düne kadar Allah'ı, Peygamber'i ağzına almazken, hatta milleti tahkir edip tarihî değerlerimize söverken, bugün o, pek çok düşüncesini ruh ve mânâ ile bezemekte, ifadelerini metafizik ibrişimleriyle örgülemektedir... Milletçe bizim renk, bizim desen ve bizim âhengimizi vadeden bu kutlu günler, kesintiye uğramadan bir çeyrek asır daha devam edebilse, devletler muvazenesinde milletimizin ikbal yıldızının parlayacağı muhakkaktır.

Bugüne kadar ruhî güçlerini yitirenler yitirdiler ve bir hiç uğruna, tıpkı mümbit olmayan topraklarda çürüyüp giden tohumlar gibi, heder olup gittiler. Evet bugüne kadar olan oldu ve tarihi yanlış yorumlamanın cezası olarak da pek çok kurban verildi, ırz çiğnendi, namus hırpalandı, millî ismet ve iffetimiz defaatle sarsıldı. Bundan sonra olsun, niyetlerimizi bir kere daha gözden geçirmeli, dileklerimizi iyi tutmalı ve geleceğimizin

kanla, gözyaşıyla sulanmaması için duygu, düşünce ve hizmet mantığında boşluklar bırakmamalı ve hep tetikte olmalıyız. Belli bir ölçüde kasırgaların dinmeye başladığı ve ufkumuzda peşi peşine emareleri emarelerin takip ettiği şu dönemde, elimizdeki imkânları evirip-çevirip değerlendirmeli, zamanın ölü noktalarına bile hayat üflemeli ve ona kendi hesabımıza mutlaka bir şeyler konuşturmalıyız. Esrarı, büyü, muhtevası ve sonsuzluğu hakkında yeni yeni bir şeyler hissetmeye başladığımız şu varlık kitabı ve kâinat meşheri, kendi sesini, soluşunu, hikmetini bütün bütün gönüllerimize duyuracağı ve ilimlerin diliyle milletçe ruhlarımıza hayatımızın gayesini fısıldayacağı güne kadar aktif sabır içinde, temkinli ve askerî ifadesiyle, "teyakkuz"da olmalıyız; olmalıyız ki milletimizin ikbalini istemeyen haricî düşmanlarımıza takılarak yakını uzak etmeyelim ve kazanma kuşağında kayıplara sebebiyet vermeyelim.

Evet, milletimize vad edilen ilâhî günlerin, binbir şafak emaresiyle renk renk tüllediği şu durgun görünümlü aktif zaman aralığında, geleceği omuzunda, kendi renk ve kendi deseninden livâlarla temsil edecek aydınlık nesillerin ruh ve mânâ hamurunu, kendi tek-nemizde, kendi üslûbumuzla yoğurmalıyız ki milletimiz, geçmişten gelen düşünce zenginliği ve tarih şuuruyla, dipdiri olarak yeni oluşumlara taşı-nabilsin. Biz, milletçe bu çok önemli işi gerçekleştirmeye çalışırken, bilerek veya bilmeyerek, bu hayatî gayretlere karşı çıkmak isteyenler olabileceği gibi onu küçümseyenler, hafife alanlar hatta yanlış bulanlar da çıkabilecektir. Bütün bunlara karşılık biz de bir taraftan iradelerimizi, –ondaki şer eğilimlerinin kökünü kurutarak ve hayır meyillerini coşturarak– güçlendirmeye gayret edecek; diğer taraftan da her teşebbüsümüzü ihlas ekseni götürmeye çalıştığımız aynı anda, plan ve projelerimizde de aklî ve mantıkî boşluklara meydan vermeme titizliğini göstereceğiz. Biz inanıyoruz ki hedefimiz Hak hoşnutluğu, yol azağımız da iman ve ihlas olunca, Allah bizi, yol boyu inayet avanslarıyla şahlandıracak ve nerede olursak olalım, hep O’nun ekstra tecellileriyle besleneceğiz.

Evet, gözlerimizi kapayıp Hakk’a kulluk neşvesi içinde dünyanın dört bir yanına saçacağımız tohumlar, O’nun inayetiyle bir gün mutlaka hayata yürüyecek; hatta çürüyüp gittiğini zannettiklerimiz bile, mevsimi gelince yediveren, yetmişveren başaklar gibi sa-

lınıp kendi talihlerinin bestelerini mırıldanacaklardır.

Yürüyeceğiz istikbale; –Allah’ın inayetiyle– iman, ilim atbaşı; düşünce, ibadet iç içe; sebeplere riayet ve tevekkül sarmaş-dolaş; ümitlerimiz hareket kaynağı, sabır arkamızda koşturan bir yol arkadaşı; nîkmetler aynı nimet, nimetler de beklentisiz gelen avanslar gibi her şeyin gerçek kaynağına itimat referansı...

Biz yürüyeceğiz; O da gözlerimizde öteler dalga boylu ziya tecellileri, kulaklarımızda sözlerin en doğrusunu bulan-dırmadan alma yeteneği ve sinelerimizde hikmet televvünlü ilhamlarıyla bizi hep koruyup kollayacak ve yol yalnızlığına bırakmayacaktır. Elverir ki O’nunla aramızdaki Hâlık-mahlûk münasebetini boz-mayalım ve O’nun iltifatlarını, ülfet ve sürekliliğin renkleri uçuran, tazelikleri solduran hazan esintili atmosferine terk etmeyelim.

Hep yürüyeceğiz; günümüzde bütün bütün durgunlaşmış ve hantal yığınlar hâline gelmiş şimdilerin insanından, dünyaya yepyeni şeyler vadeden aydınlık nesilleri bulup çıkarmaya doğru... Şunu-bunu karalamadan, kimseye çamur atmadan; daha çok düşünce-lerimizi aksiyona göre planlayarak, aksiyonlarımızı da can-kurtaran ekiplerin üslûbuyla sürdürerek kansız-irinsiz, kinsiz-nefretsiz yolcuların da bulunduğunu göstermek için, yollara da yollardaki tersliklere de takılmadan hep yürüyeceğiz. Binbir türlüşüne şahit olduğumuz cinayetlere, şekavetlere af ilan edeceğiz iddiasında değiliz; olamayız da. Umumun

hukukunun söz konusu olduğu yerde gönüllerdeki af duygusu adaletle inkılap eder ve yaşama üslûbu, insanlık dışı davranış-lara kapalı hâle getirilir. Evet, iyilikler ve iyiliklere taşıyan köprüler, o köprüleri geçebilme duygusuyla dopdolu insanların mükafatlandırıldığı şehrahlar hâline getirilmesi insana saygı-nın ifadesi olduğu gibi, kötülere ve kötülöklere yol verilmemesi de insana karşı ayrı bir ihtira-mın ifadesidir. Evet, her zaman insanlar, iyiliğe imrendirilmeli; kötülüğe, kötü yollara karşı da uyarılmalıdır ki hiç kimse “Suç bizde değil, biz bu yollara itildik...” demesin.

Aslında böyle düşünenler, mevcut sefalet ve perişanîyet-lerinin sorumluluklarından sıyrılmak için böyle tutarsız mazeretlere sığınmaktadırlar; daha doğrusu bunlar, insan olma farklılığını kavrayamamış mütefessih ve derbeder ruh-lardır. Evet, gerçek insanî ruh taşıyanlar, içinde neşet edip geliştikleri topluma ait bir kısım sorumluluklar yüklenme mecburiyetindedirler. Böyle bir sorumluluk şuuru, insanî ruhun, insanî idrakin ve insanî düşüncenin gereği; insanı bu hayatî dinamiklerle donatan Zât’ın da emri ve isteğidir. Vicdan bütün bütün tefessüh etmemiş, şuur dumura uğra-mamış, idrak de körelmemişse insanın böyle bir sorumluluğa karşı lakayt kalması düşünülemez.

Bizler, hakikî insan olma mülâhazası açısından, kendi-mizi hâlihazırdaki bütün tersliklerin sorumlusu biliyor ve yarınki dünyaların huzur, em-niyet ve istikrarı adına, son bir kere daha “insan” ve “kültür”

diyoruz; diyor ve ruhumuzdaki gerçek hürriyetin ilk merhalesi ve son noktaya ulaşmanın da biricik meşalesi “iman”ın önceliğini bir kez daha vurgulamak istiyoruz.

Evet, azgınlaştırılmış nesillerin yeniden insanlığa kazandırılmasında ilk merhale ve en birinci iş, onların imanlarını, imanlarının sürekliliğini ve o imanın, vadettiği şeylerle beraber insanın tabiatının bir derinliği hâline getirilmesidir. Nesillere iman kültürü aşıl原因arak onlara, varlığın perde önü, perde arkasını izah etmek, ruhlarına duyurmak ve onların, imanın sınımsız atmosferinde her şeyi şefkatle kucaklamalarını sağlamak, yakın tarihimiz itibarıyla bir türlü zapturapt altına alamadığımız, çözümlü gitmelerini önleyemediğimiz nesillere kurtarıcı bir iksir olacaktır. İmanla böyle bir temizliğe ermeyen ruh, vahşetten tamamen sıyrılamaz, tecavüzden kendini alamaz; insanları sevemez, onlarla uzlaşamaz ve hele asla semavîleşemez; semavîleşmesi bir yana, böyle birinin ihtiraslara bulaşması, ömrünü kinler, nefretler içinde geçirmesi, her zaman kirlenip kararması, körelip duygusuzlaşması ve kabalaşıp hoyratlaşması kaçınılmazdır. Evet, iman, insanın varlığı daha bir farklı duymasını, dinlemesini, yorumlamasını sağlar; ona sonsuzun marifet ve sevgisini aşılır, varlıkla birleştirir, kin, nefret ve zaafalarını tadil eder, dağınıklıktan hâsıl olan binbir ızdıraptan kurtarır.

Günümüzde imanla böyle bir enginliğe ermiş, şimdilik cılız fakat ümit ve istikbal vadeden her seviyedeki nesillere,

mutlaka hizmet zevki aşıl原因malı; onlarda, karşılıksız, menfaatsiz, beklentisiz ve içinde şöhet, makam, mansıp vaadi bulunmayan vazife ve sorumluluk duygusu geliştirilmelidir ki ne devletten ne halktan ne de bir kısım güç odaklarından destek alma, ikbal bekleme mülâhazasına girmesinler; girmesinler ki her yerde millî düşünce meşalemizi tutuşturacak ilim ve irfanla mamur kompleksler belli arzulara, belli ihtiraslara takılıp kalmasın; hep rıza eksenli, istihdam mülâhazalı, ruh iffeti ve diğergâmlık duygusuyla devam etsin.

Bu konuda hakikat aşkının ayrı bir önemi olduğu da mutlaka vurgulanmalıdır. Okuma, düşünme, çalışma, araştırma; hakikate hakikat olduğu için bağlanma sevdasıyla birleşince, zannediyorum cihanları fethedecek bir güç hâline gelir. Hakikat aşkı, asırlardan beri, belli konularda da olsa, bazı milletleri göklere yükselttiği hâlde, biz bu durumu, duygularına, düşüncelerine zincir vurulmuş ruh mefluçları gibi bazen imrenerek ve özenerek, bazen de iç çekerek hep uzaktan temaşa etmişizdir. Şimdilerde bu önemli hususun belli bir kesim tarafından heceleniyor olmasını takdirle karşılasak bile, ciddî bir ilim zihniyetiyle ele alındığını söylememiz oldukça zordur. Biz, ruhlarda maddî-manevî semavîleşme düşüncesi meydana getirecek olan, ahlakî ve kültürel buudlarıyla hakikate iman blokajı üzerinde oturmuş ilim zihniyetine muhtacız. Düşüncenin sürekli inkişafı, bilginin pratiğe dönüşmesi, dönüşüp gelişme

vadetmesi şimdiye kadar ancak böyle bir ilim zihniyetinin iticiliğiyle gerçekleşmiştir ve gerçekleşecektir. İlim zihniyeti bir esastır, ilim ve teknoloji ise onun sadece iki küçük ürünüdür. Bir dönem itibarıyla bizde, şimdilerde de bir bölümü itibarıyla Batı’da var olan bu ölçüdeki ilim zihniyetine, bugüne kadar sahip çıkmış ne seviye insanlarına, ne azim kahramanlarına, ne yüksek performanslara ve harcanmış ömürlere şahit oluruz!

Geleceği yeniden inşa edecekler de yine bu kahramanlar arasından çıkacaktır. Onlara, hakikat aşkını, ilim sevgisini, araştırma ruhunu ve yenilenme esprisini iyi öğretebildiğimiz ve onları, ruh ve mânâ köklerine ait olanla-olmayanı birbirinden tefrik edebilecek seviyeye yükselttiğimiz ölçüde, bu daracık, kirlenmiş, tersliklere yenik düşmüş aynı dünya içinde daha geniş, daha temiz ve uhrevî güzellikleri çağırştıracak daha ahenkli ve geniş bir dünya inşa edeceklerdir.

Bu dinamiklerle irtibatlandırılarak hakikat aşkına ulaştırılan nesillerin kendi milletlerinin kahramanları olmalarına mukabil, ruhzedede, mânâzedede derbeder yığınlar, milletimiz için her zaman bir âr ve ayıp vesilesi sayılacak ve toplumumuzun talihini karartacaklardır.

Geleceğe damgalarını vurma konumunda bulunan aydınlarımızın, ellerindeki imkânları değerlendirerek, müstakbel nesilleri, kalblerin sultanlığına hazırlayıp, kaybetme çukurlarını kazanma zirveleri hâline getirecekleri ümidini besliyoruz.

Sızıntı, Eylül 1996

İLAC MI GIDA TAKVİYESİ Mİ?

Eğer bir ürün işe yarıyor ise etkinin olduğu yerde yan etki kaçınılmazdır. Bazen ilaç ile zehir arasındaki tek fark dozdur. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatında kullanmayı alışkanlık hâline getirdiği, ashabına da tavsiye ettiği yöntem ve ürünler vardır. Bunların dahi kullanımında ehil birinden tavsiye alınması gerekmektedir. Mesela çörek otu; hangi durumlarda, günde ne kadar, hangi formda kullanılırsa etkisi daha iyi olur, piyasadaki ürünler bu anlamda yeterli veya güvenilir midir...

Günümüzde birçok insan, doktorun verdiği ilaçları kullanmakta tedirginlik yaşarken; vitaminler, bitkisel ürünler ve gıda takviyeleri söz konusu olduğunda çok daha rahat ve cesur olabiliyor. Peki neden ilaçlara karşı daha fazla korku, takviyelere karşı ise daha fazla güven duyuluyor?

Çalışma hayatımda çok sık başıma gelirdi. Hastalarımın bir ilaç başlamak istediği zaman "Hocam ben ilaç kullanmaya karşıyım bana bitkisel bir ürün tavsiye eder misiniz?" diyenler olurdu. O günden beri zihnimi hep meşgul eder. Neden acaba insanlar hekimin verdiği ilacı kullanmada bu kadar tereddüt yaşarken, bitkisel bir ilacı ra-

hatça tercih edebiliyor? İlaçlara karşı duyulan korku ve bitkisel ilaçlara karşı duyulan güvenin ardında yatan sebep ne acaba?

İlaç Kullanımına Karşı Direncin Sebepleri

İlaç Prospektüslerinde Risklerin Açıkça Yazılması

İlaçlar piyasaya çıkmadan önce çok detaylı araştırma-

lardan geçer. Tesir mekanizmaları, dozları ve yan etkileri dikkatle incelenir. Ayrıca piyasaya çıktıktan sonra da güvenlik takibi devam eder.^{1,2}

Bu durum aslında hastalar için bir güvence olmalıdır. Ancak çoğu kişi prospektüste uzun bir yan etki listesi gördüğünde, ilacı kullanmaktan korkar. Oysa bu liste, risklerin gizlenmediğini ve şeffaf biçimde paylaşıldığını gösterir. Fakat riskin bilinirliği kişide anksiyeteye yol açarak bazen *nosebo etkisine** bile sebep olabilir. Diğer bir deyişle, farkındalık riski olduğundan çok daha güçlü algılamaya sebep olur. Gıda takviyelerinde ise aynı seviyede detaylı bilgi çoğu zaman bulunmaz. Bu da yanlış bir şekilde “*Yan etkisi yok!*” algısına yol açabilir.³

İlaç Sektörüne Duyulan Güvensizlik

İnsanların ilaçlara karşı mesafeli olmasının önemli sebeplerinden biri de ilaç sektö-

rüne duyulan güvensizliktir. Her sektör gibi ilaç şirketleri de gelir elde etmek için kurulmuştur. Otomotiv, teknoloji veya gıda sektörleri de ürün satarak kâr elde eder. Bir şirket, sunduğu ürün ne kadar talep görürse o kadar büyür ve kârını o kadar çok artırır.

Bir teknoloji markası yeni bir telefon modelini piyasaya sunduğunda çoğu kişi bunu “*ticarî strateji*” olarak kabul eder. Ürün önceki versiyondan çok farklı olmasa bile geniş bir kabul görür. Kimse şirketi insanların sırtından para kazanıyor diye suçlamaz. Gıda takviyeleri de büyük bir ticarî alandır ve çoğu zaman daha düşük maliyetle, daha kolay gerçekleştirilen denetim ve ruhsatlandırma süreçleri ile piyasaya sunulurlar. Bu yüzden bazen kazanç yüzdeleri ilaçlardan daha yüksek olabilir. Buna rağmen toplumda ilaç sektörü “*insan sağlığı üzerinden*

para kazanmakla” eleştirilirken, takviyeler aynı olumsuz ve eleştirel gözle değerlendirilmez.

Sağlık alanında hassasiyetin yüksek olması normaldir; çünkü burada söz konusu olan yalnızca memnuniyet değil, doğrudan insan sağlığıdır. Ayrıca toplumda ilaç fiyatları ve şirketlere yönelik itimadın

düşük olduğu araştırmalarda da gösterilmiştir.⁶ Ancak maalesef bu bakış açısı bazen aşırıya kaçabilir. Her ilacı yalnızca “para kazanma vasıtası” olarak görmek, gerekli tedavilerin reddedilmesine yol açabilir. Oysa ilaçlar sıkı denetimlerden geçer ve sürekliliği takip edilir. Hatta piyasaya çıktıktan sonra bile bu denetim devam eder ve gerektiğinde ilaç piyasadan da çekilir.^{1,2} Aslında bu durum üretici firma için çok büyük bir ekonomik kayıptır.

“Tabii Olan Zararsızdır” Algısı

Gıda takviyelerinin çoğu “tabii”, “bitkisel” veya “destekleyici” olarak tanıtılır. Bu ifadeler, insanlarda bu ürünlerin zararsız olduğu intibasını uyandırır. Tabiatla bulunan birçok madde güçlü tesirlere sahiptir ve birçoğu ilaç sektöründe de kullanılmaktadır. Sigaranın tütünden üretildi-

ği, rakının anasondan, şarabın üzümünden, hatta esrarın kenevir bitkisinden elde edildiği göz önünde bulundurulursa “Bitkisel ve tabii olan faydalıdır.” fikrinin aslında gerçekçi bir altyapısının olmadığı ortadadır. İlaçların kimyevi maddelerden elde edildiğini, bu yüzden kullanılmaktan uzak durduğunu söyleyenlere, birçok vitamin preparatının da sentetik yollardan laboratuvarlarda elde edildiğini hatırlatmak gerekir.

Reklam ve Algı Yönetimi

Gıda takviyeleri çoğu zaman medyada enerji veren, bağışıklığı güçlendiren, kalp hastalıklarından koruyan ve hayat kalitesini artıran ürünler olarak tanıtılır. Aslında bu tarz ibarelerin kullanımı yasaktır. Ancak firmalar her defasında aynı mânâyı çağrıştıracak slogan

bulma konusunda oldukça kabiliyetlidir. Bu yüzden bu ürünler genellikle cazip bir dille sunulur ve insanların şuuraltında daha cazip ve daha emniyetli algılanmaları sağlanır. Sosyal medyada yorum yapan uzman veya fenomenler bilerek veya bilmeyerek bu ürünlerin reklamlarına aracılık ederler.

İlaçların ise reklamının yapılması yasaktır, üzerine gıda takviyelerinde olduğu gibi mucizevi tesirleri olduğu yazılamaz, ambalajları daha sade ve ciddi görünümündedir.^{3,4}

Kendi Kendine Karar Verme Özgürlüğü

Takviyeler genellikle kişinin kendi kararıyla alınır. İh-

tiyaç hisseden kişi aısından, sağlığını korumak için tercih edilen bir üründür. Bu da kişi-ye kendi bedeni ve sağlığı üzerinde tasarruf yetkisine sahip olma hissi verir, kişi tercihinde kendini hr hisseder. Hele rn çay formunda ise kendi elleri ile hazırladığı bu ürünün içerisinde ona zarar verecek bir madde olacağı aklının köşesinden bile geçmez. İlaç kullanımı ise çoğu zaman doktor tavsiyesi ile olur. Kişinin kendi isteği dışında alınan bir karar olduğu için, sanki ona baskıyla dayatılan bir mecburiyet gibi algılanır. Diğer yandan ilaç kullanmak “*hasta olmayı kabul etmek*” mânâsına gelir. Bazı kişiler hastalığını kabullenmekte zorlanırlar ve bu durum ile yüzleşmekten kaçınırlar. Psikoloji kaynaklı bu anlayış farklılığı, insanların düşüncelerine, kararlarına ve davranışlarına büyük ölçüde tesir eder.⁵ Aslında kişinin sağlığını korumak için yapabileceği birçok şey

vardır. Dengeli ve sağlıklı beslenmek, spor yapmak, düzenli kontrollere giderek hastalık oluşmasını engelleyici tedbirleri almak. Bütün bunlar irade, enerji, emek, zaman demektir. Oysa gıda takviyesinin üzerindeki çarpıcı slogana inanmak insanı bütün bu sorumluluklardan kurtarır(!)

Hasta-Doktor Arasında Güven Eksikliği

Gıda takviyelerini satan kişiler bundan doğrudan kazanç elde ettikleri için karşı tarafı inandırma konusunda çok gayret sarf ederler. Çok inandırıcı argümanlar sunarak kişiye ikna ederler. Oysa hekimler ilacı yazar ve bazen hangi ilacı yazdığını bile söylemeden hastayı gönderir. Doktorun karşısında kendisini anlatmaya yeterince fırsat bulamayan ve anlaşıldığını hissetmeyen hasta, hekimin kendisine koyduğu teşhise ve önerdiği tedaviye karşı bir güvensizlik yaşar.

Takviyeler Gerçekten Tesirli ve Emniyetli mi?

Toplumda yaygın bir inanış, reçetesiz satılan ürünlerin daha güvenli olduğudur. ABD Gıda ve İlaç Dairesi (FDA)’nın tanımına göre gıda takviyeleri ilaç değildir ve ilaçlar gibi hastalıkları tedavi etmek maksadıyla kullanılmaz.^{3,4} Piyasaya ıkış prosedürleri ilaçlar gibi sıkı denetimlere tâbi değildir. Üstelik birçok ülkede ruhsat almaları da oldukça kolaydır. *Etkileri her zaman güçlü bilimsel delillerle desteklenmeyebilir.* Hatta bazen etkileri bilimsel olarak ispatlansa bile piyasada bulunan ürünlerin çoğunun muhtevası bu tesiri hâsıl edecek dozda değildir. Gelişmiş lkeler bu hususta tüketiciyi korumak için bazı tedbirler almaya çalışsa da piyasaya çıkan ürün sayısı karşısında bürokrasinin hızı yetersiz kalmaktadır.

Yan tesirleri kullanıcı tarafından yeterince bilineme-

yebilir. Amerika'da yapılan bir kohort* çalışma 2004-2014 yılları arasında meydana gelen karaciğer hasarı vakalarının yaklaşık %20'sinin gıda takviyelerine bağlı ortaya çıktığını göstermiştir.⁵ Yapılan başka bir çalışmada da takviye kaynaklı karaciğer hasarının genellikle daha ağır seyrettiği ve daha sık karaciğer nakli gerektirdiği tespit edilmiştir. En sık probleme sebep olan ürünler; zayıflama ürünleri, kas yapıcı ürünler, multi herbal karışımlar (birden fazla bitkisel bileşen içeren takviye ürünler) olarak bildirilmiştir.⁶

Diğer ilaçlarla etkileşimleri gözden kaçabilir. En çok kullanılan gıda takviyelerinden olan sarı kantaron bitkisi karaciğerde ilaçların vücuttan atılmasına aracılık eden enzimleri etkileyerek bazı ilaçların tesirlerini azaltabilir. Vitamin H adı ile bilinen **Biotin** kanser hastalarının takibinde kullanılan bazı değerlerin seviyesini olduğundan düşük göstererek hastanın hayatını tehlikeye sokabilir.⁷

Zararı yoktur ama fayda da getirmeyebilir. Gıda takviyelerine duyulan güvenin her zaman ilmî verilerle örtüşmediğini gösteren önemli örneklerden biri, 2024 yılında yayımlanan geniş bir saha çalışmasıdır. Kanser veya başka kronik hastalık hikâyesi olmayan, 390.000'den fazla yetişkinden elde edilen verileri içeren araştırma, 27 yıl sürmüştür. Çalışmanın temel hedefi, günlük MVP* alımının daha düşük genel ölüm oranıyla ilişkili olduğu hipotezini test etmek ve özellikle

önde gelen ölüm sebepleri olan kalp-damar hastalıkları ve kansere odaklanmaktadır. Sonuçta, sağlıklı insanlarda düzenli multivitamin kullanımının daha düşük ölüm riskiyle bir münasebetinin olmadığı görülmüştür.⁸ Milli Sağlık Enstitüleri (NIH) de bu bulguyu destekleyerek, sağlıklı yetişkinlerde günlük multivitamin kullanımının ölüm riskini azaltmadığını açıklamıştır.⁹

Bu netice önemlidir. Fakat bu durum hiç kimse vitamin kullanmasın anlamına gelmez. Bazı özel durumlarda eksik olan vitamin veya mineralin kullanılması kişinin sağlığı için elzemdir. Burada tedavinin dozuna ve süresine bir hekimin karar vermesi en doğru yöntem olacaktır.

Gıda takviyesi içinde, etikette yazmayan gizli bir etken madde bulunabilir.

Jama Internal Medicine dergisinde yayımlanan bir diğer makalede, 2014-2018 yılları arasında piyasada bulunan takviye preparatların muhteviyatları incelenmiş olup; özellikle zayıflama ürünleri, cinsî performansı ve sportif enerjiyi artırdığı öne sürülen takviyeler içerisinde etiket üzerinde yazmayan bir veya daha fazla ilaç etken maddesi bulunmuştur.¹⁰

Nitekim FDA'nın analizlerinde, 2007-2023 yılları arasında yapılan denetimlerde 1000'den fazla takviye ürününün terkiibinde gizli ilaç etken maddesi tespit edilmiştir. Bunun mânâsı, ürünün içerisinde üzerinde

yazılı olmayan etken bir kimyevî madde bulunduğudur. Mesela kilo vermek için gıda takviyesi kullandığını zanneden bir kişi aslında içerisinde sibutramin maddesi olan bir preparat, vücut geliştirmek için takviye kullanan biri de maalesef anabolik steroid türü kullanıyor olabilir. Gıda takviyelerinin içerisinde en çok gizlenen bir diğer etken madde de cinsî gücü arttıran ürünlerin içerisinde eklenen Sildenafil'dir.¹¹

Bu yüzden Dünya Sağlık Teşkilatı, takviyelerin birçok ülkede ilaçlar kadar sıkı denetlenmediğini, bu sebeple üretilmiş bu terkibe karşı güvenirliliğin düşük olduğunu, hatta farmasötik adulterasyon* riskinin bulunduğunu vurgulamaktadır.

“Doktorlar bitkisel ilaçlara karşıdır.” faraziyesi doğru değildir. Zira ilaçların çoğu bitkilerden elde edilir. Doktorlar, içerisinde ne olduğunu, hangi dozda olduğunu bilmedikleri ürünlerin kullanımına karşıdır. Çünkü tıp eğitiminde **“öncelikle kişiye zarar vermeme”** kuralı öğretilir. Eğer bir ürün işe yarıyor ise etkinin olduğu yerde yan etki kaçınılmazdır. Bazen ilaç ile zehir arasındaki tek fark dozdur. Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatında kullanmayı alışkanlık hâline getirdiği, ashabına da tavsiye ettiği yöntem ve ürünler vardır. Bunların dahi kullanımında ehil birinden tavsiye alınması gerekmektedir. Mesela çörek otu, hangi durumlarda, günde ne kadar, hangi formda kullanılırsa et-

kisi daha iyi olur, piyasadaki ürünler bu anlamda yeterli veya güvenilir mi? vb.

Bu sebeplerden dolayı en doğru yaklaşım, bir ürünü gerçekten gerekli, tesirli ve güvenilir olduğu için kullanmaktır. Sağlık söz konusu olduğunda en emniyetli yol, kişinin tecrübesine güvendiği işinin ehli kişilerden görüş almasıdır. Hekimler de değişen şartlara göre insanların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalıdır. Belki eskiden insanlar sorgusuz sualsiz kendilerine söyleneceğini yapıyordu; oysa günümüz insanı aklının ikna edilmesini ve kalben de mutmain olmayı arzu ediyor. Hastalarla konuşarak onları teşhis ve tedavi kararını belirleme sürecine dâhil etmek, kısa vadede zaman, sabır ve emek gerektirebilir; ama uzun vadede her iki tarafın da memnun olacağı güzel bir münasebet için iyi bir yatırımdır.

* **Nosebo (nocebo) etkisi:** Kişinin kullandığı bir ilaç veya tedavinin kendisine zarar vereceğini düşünmesi sebebiyle yan etki hissetmesi veya şikâyetlerinin artmasıdır; bunun tersi olan **plasebo etkisi** ise, olumlu beklentilerle gerçek bir tedavi olmasa bile iyileşme hissi oluşmasıdır.

* **Kohort:** İstatistik, demografi ve sağlık bilimlerinde, belirli bir zaman diliminde ortak bir özelliği (doğum yılı, işe giriş, bir hastalığa maruz kalma vb.) paylaşan ve birlikte incelenen grup.

* **MVP (Multivitamin Product):** “Multivitamin takviyesi” (MVT) anlamında kullanılmıştır.

* **Farmasötik adulterasyon:** Etikette yazmayan, aslında ilaç olan etken maddelerin takviyelere gizlice eklenmesi.

Kaynaklar

1. <https://www.ema.europa.eu> (EMA). Safety of Medicines.
2. <https://www.ema.europa.eu> (EMA). Authorisation of Medicines.
3. <https://www.fda.gov> FDA and Dietary Supplements.
4. <https://www.fda.gov> FDA and Product Approval.
5. Dickinson, A., Blatman, J., El-Dash, N., Julio C Franco, J.C. (2014): Consumer usage and reasons for using dietary supplements: report of a series of surveys. *J. Am. Coll. Nutr.* 33(2):176-82. doi: 10.1080/07315724.2013.875423.
6. Navarro, V.J., Khan, I., Björns-son, E. et al. (2017): Liver injury from herbal and dietary supplements. *Hepatology*, Wiley. <https://doi.org/10.1002/hep.28813> Digital Object Identifier (DOI)
7. <https://www.who.int> World Health Organization (WHO). Substandard and Falsified Medical Products.
8. Loftfield, E., O'Connell, C.P., Abnet, C.C. (2024): Multivitamin Use and Mortality Risk in 3 Prospective US Cohorts. *JAMA Network Open*, Vol. 7, No. 6. e2418729.
9. National Institutes of Health (NIH). Multivitamin use and mortality.
10. Cohen PA, Travis JC, Venhuis BJ. Prohibited substances in dietary supplements after FDA warnings. *JAMA Internal Medicine*. 2019;179(6):813-815.
11. <https://www.fda.gov> FDA - Tainted Supplements Database

Sömürülen Tarih

Osmanlı Padişahlarının Dindarlığı

Sosyal bilimlerden ikisi toplumun gündeminde daima varlığını göstermektedir. Tarih ve İlahiyat. Bu iki alan her türlü basın-yayın organı ile gündemde tutulduğu için kamuoyunda ciddi bir bilgi kirliliği de oluşmaktadır. Daha çok sanal ortamda bulunan ve çoğu zaman kontrol edilmesi oldukça zor olan bu bilgi kirliliğinden toplumun bütün katmanları etkilenmektedir. Bu kirlilik, çoğu zaman bilerek ve isteyerek yapıлып buradan siyasi ve maddi kazanç elde edildiği biliniyor. Bu yazının konusu ise kirletilen tarih ve tarihçilik ile sınırlandırıldı. İlmî ve metodolojik perspektiften nasibini almayan bilgilerle kamuoyunun yönlendirildiğini de görmekteyiz. Türkiye gibi ülkelerde tarihî diziler ve filmler maalesef bu parantez içinde görülmektedir. Öte yandan kimi akademik çalışmalarda da bu problem dikkat çekiyor. Bu çıkar çarkında kirlenmiş konulardan biri de Osmanlı Padişahlarının dindarlığı konusudur.

Prof. Dr. Halil İnalcık, Osmanlı padişahlarının topluma karşı sorumluluklarını “Adalet Dairesi” teorisi ile formülleştirmiştir. Bu formül başta adalet olmak üzere ekonomi, güvenlik ve üretim çarkından oluşur. Öte yandan Osmanlı Devleti, teokratik bir devlet olmasa da İslam dini, devletin iş ve işlemlerinde ana belirleyici idi. İşte bu çerçeveye ile padişahların dindarlığı konusu ele alınacaktır.

622 yıl (Prof. Dr. Halil İnalcık'ın son tespitlerine göre) tarih sahnesinde yer alan Osmanlı Devleti'nde 36 padişah vardı. Bu padişahların hepsi aynı mekân ve zamanda yaşamadıklarından tabiatıyla aralarında zihniyet farklılıkları söz konusudur. Bu sebeple padişahları değerlendirirken bu temel perspektife dikkat edilmelidir. İnsanın dindar olup olmadığı gibi, dindarlık seviyelerinin de objektif bir şekilde ölçülmesi mümkün değildir. Bununla birlikte bir insan olan hükümdarın şahsî dindarlığı kamuoyunu ilgilendirmemelidir. Bir İslam Devleti olan Osmanlı'da, iktidar törenleri ve Cuma selamlığı gibi konular, padişahların dindarlığının görünürlüğü açısından ayrı bağlamda değerlendirildiğinden bu konunun kapsamı dışındadır. Öte yandan toplumun yöneticiden beklentisi, kamuya yönelik sorumlulukları ile ilgili olmalıdır. İnalcık Hoca, Osmanlı padişahlarının topluma karşı sorumluluklarını "Adalet Dairesi" teorisi ile formüleştirmiştir. Bu formül başta adalet olmak üzere ekonomi, güvenlik ve üretim çarkından oluşmaktadır. Öte yandan Osmanlı Devleti, teokratik (yöneticinin din adamı sınıfından, yönetimin de dinî kurallara bağlı olduğu sistem) bir devlet olmasa da İslam dini, devletin iş ve işlemlerinde ana belirleyici idi. İşte bu çerçeve ile padişahların dindarlığı konusu ele alınacaktır.

Değerlerin Gelenekleşmesi ve Sonuçları

Yukarıdaki teorik zeminden sonra hem somut varlık olarak

görülen yüzüyle hem de arşiv ve diğer yazılı kaynaklardaki kayıtlara göre Osmanlı hükümdarlarının dindarlığı konusu bazı örnekler üzerinden incelenerek genel bir kanaate sahip olunması mümkündür.

Şehzadelere yaklaşıp 6-7 yaşından itibaren dönemin en iyi uleması (bilim insanı) tarafından eğitim ve öğretim verildi. Bu süreç, teorik ve pratik öğrenim, ahlakî prensipler kazandırma, terbiye ve âdâb-ı muâşeret edindirme gibi konulardan oluşurdu. Yaşları ilerledikçe devlet yönetimi ve askerlik konularında da özel eğitime tâbi tutulurlardı. Aynı zamanda temel dinî inanç, bilgi, duygu ve düşünce ile zihniyetlerinin oluşması sağlanırdı. Bu zihniyet, Osmanlı medrese ciddiyeti, tekke ağırbaşlılığı ve dinî değer ve geleneklere sıkı sıkıya bağlılıktan oluşurdu. *Lala* denilen bu şehzade hocalarının eğitim ve öğretimleri padişah tarafından yakından takip edilirdi. Bu *lalalık* sistemi Fatih Sultan Mehmet tarafından resmî bir teşkilat hâline getirildi.

Şehzadelerin zihniyetlerinin oluşumu ve şekillenmesinde lalanın perspektifi çok önemliydi. Bu perspektif şehzadenin 12-13 yaşlarında dışa yansırdı. Yönetici kökenli olan lalanın yetiştirdiği şehzadeler ile hukuk ve tasavvuf kökenli olanların

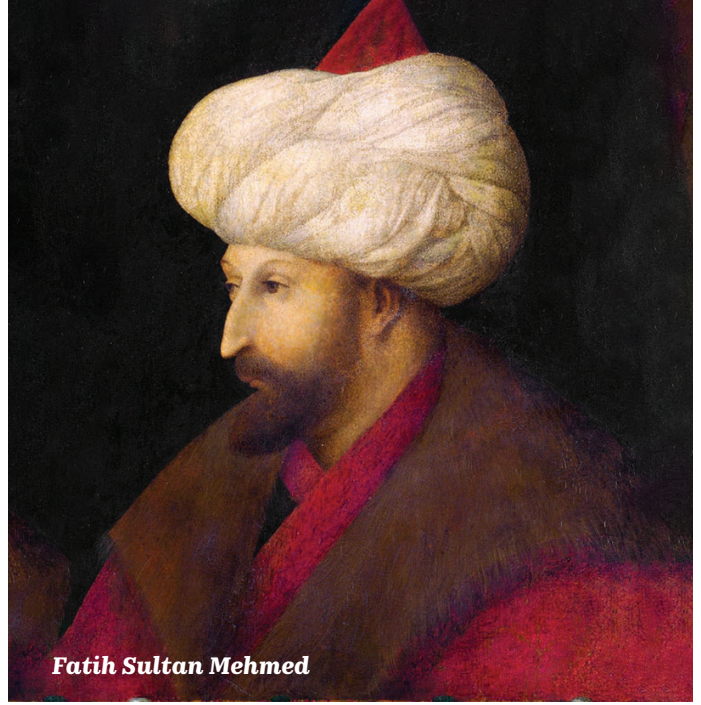
yetiştirdiği şehzadelerin ileriki hayatlarında bu farklılık görüldü.

Padişahın yetiştirdiği değerler hem iç dünyasında hem de görünür eserlerinde kendini gösterir. Allah inancı, Peygamber sevgisi ve Kur'ân emirlerinin şahsî ve toplumsal alanda (hukuk) uygulanması görünmez değerler arasındadır. Cami ve mescitler, medreseler, Haremeyn hizmetleri, sur-re alayları, vakıf hizmetleri, Topkapı Sarayı'ndaki Mukaddes Emanetler bölümünde yürütülen hizmetler, yazılan divanlar ve naatlar gibi eserler de padişahların değerlerinden ortaya çıkan somut örneklerdir. Bu konu ile ilgili önemli bir ayrıntının da bilinmesi gerekir. Osmanlı döneminde -birkaç istisna hariç- büyük küçük yapılan

Kimi günümüz politikacıları tarafından, öncelikle hilafet sıfatını taşıyan hükümdarlar üzerinden uydurulmuş politik benzerliklerle bu tarihî şahsiyetlere haksızlık yapılmaktadır. Popüler tarihçilik adı altında üretilen yazılı ve görsel malzemelerle meşhur tarihî kişiler ve dönemler ya abartılı biçimde övülmekte ya da haksızca karalanmaktadır. Bu bilinçli girişimlerle toplum kesimleri arasında bariyerler oluşturulmakta, farklı kesimler ötekileştirilmektedir.

Osman Gazi

Fatih Sultan Mehmed

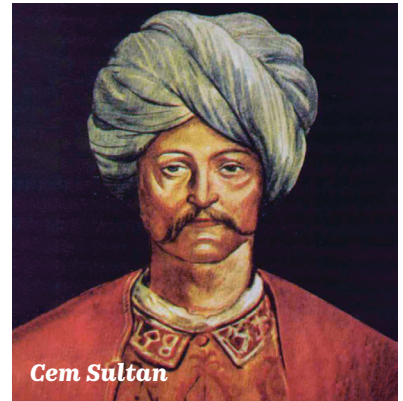
camilerin masrafları devlet bütçesinden ödenmezdi. Başta padişahların yaptırdığı selâtin camileri olmak üzere, padişah anneleri (Valide Sultan), eşleri ve kız kardeşleri, yüksek rütbeli devlet yöneticilerinin (Divan üyeleri ve diğerleri) yaptırdıkları cami, medrese ve vakıfların giderleri şahsî gelirlerinden karşılanırdı. Aşağıda verilen örneklerde padişahların eserlerinde hangi değerlerde daha belirgin oldukları görülmektedir.

Osman Gazi: Devletin temelini oluşumunda hassas,

şahsî hayatında oldukça mütevazı, Kur'ân, adalet ve ahlak konularında duyarlı olduğu dönemin menakıpnamelerinde, Aşıkpaşazâde ve Tevârih-i Âl-i Osman kitaplarında kayıt altına alınmıştır.

Fatih Sultan Mehmed:

Başta Ayasofya Camii olmak üzere bütün maddî sorumluluğunu kendisi üstlenerek kurmuş olduğu vakıf, medrese, darüşşifa (hastane), imaret (aş evi), hamam ve kütüphane gibi sosyal ihtiyaçların giderildiği mekanların yapımını üstlenmişti. İç dünyasının dışarıya yansıdığı ve Avnî

Cem Sultan

mahlası (şairin şiirdeki ismi) ile yazdığı divanda, Hazreti Peygamber hakkındaki beyitlerinde ona karşı derin bir hürmet ve sevgiye sahip olduğu görülmektedir.

Cem Sultan: Çocuk yaşta iken babasının adına Farsça bir mesnevi tercüme edecek kadar bu dile hâkimdi. Lâlasının etkisi ile oluşan zihniyetinden dolayı Hazreti Peygamber'e karşı derin bir sevgi beslediği şiirlerinde görülmektedir:

"Başdan ayağa nûr idi zât-ı hamîdesi

Düşmezse tan mı yere zılâh Muhammed'in"

(Hazreti Muhammed'in övülesi zatı baştan ayağa nurdu, Gölgesi yere düşmezse şaşılır mı?)

"Devlet anınla yâr-ı kadîm ola tâ ebed

Her kim ki ola cân ile yârı Muhammed'in"

(Kim Hazreti Muhammed'i yürekten sever, dostu olursa Baht, talih, mutluluk sonsuza kadar onunla eski dost olsun.)

II. Bayezid: Adlî mahlası ile divan yazıp tasavvufî ilgilendirirdi. Kuvvetli bir iman sahibi olup, Hazreti Muham-

med'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisini şiirlerinde gösterirdi.

"Kapun gedâsı durur 'Adlî anı redd itme

K'aña muhabbet-i âlûñ delîl-i a'deldür"

(Adlî, senin kapının dilencisidir, onu reddetme, geri çevirme. Onun bu hâline, Senin âline, nesline duyduğu sevgi en adil şahittir.)

Kanunî Sultan Süleyman:

Hem bir dünya hükümdarı hem de bir şair olup Muhibbî mahlası ile yazdığı şiirler onun mistik iç derinliğini göstermektedir.

"Hüsnün idrakinde âciz çeşm-i erbâb-ı nazar

Kasır olmuşdur kemalâtunda akl-ı hurde-bin"

(Güzelliğini anlamada anlayış sahiplerinin gözleri aciz kaldılar,

Kemalini anlamada ince fikirli insanların aklı kısa kalmıştır.)

"Muhibbî can ile ister kapunı Kapundan idesin haşa anı red"

(Muhibbî candan, samimiyetle senin kapını ister, Onu reddetmek haşa, senin şanına yakışmaz.)

I. Ahmed: Divan ve naatlarında Hazreti Peygamber sevgisini kalbinden kalemine akıtmıştır. Bahtî mahlası ile Peygamber Efendimizin Kadem-i Şerif'ine (ayak izi) duyduğu saygı ile kaleminden şu ifadeler yazıya dökülmüştür.

"Nola tâcum gibi başumda götürsem dâim

Kademi resmini ol Hazret-i şâh-ı Rusûl'ün

Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sâhibidür

Ahmedâ durma yüzün sür kademe o gülün"

(O Peygamberler şahının ayağının izini

Sürekli başımın üstünde taşısam şaşılır mı?

Peygamberlik gül bahçesinin gülü o ayağın sahibidir.

Ey Ahmed, sürekli o gülün ayağına yüzünü sür.)

Bu şiir Sultan Ahmet tarafından yaptırılan caminin duvarında bulunmaktadır.

III. Selim: İlhamî mahlası ile şiir yazan III. Selim, Na'tında Hazreti Peygamberin sevgisi-

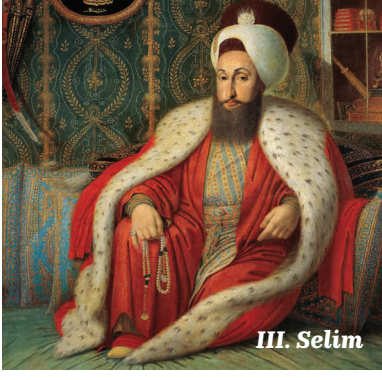
II. Bayezid

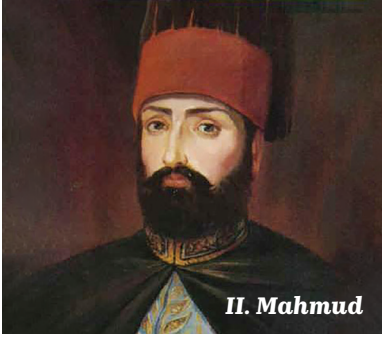
Kanunî Sultan Süleyman

I. Ahmed

III. Selim

II. Mahmud

ni yüreğinin derinliğinde hissedilen bir şair padişahıdır.

“Bir bendesiyim mefhar-i ekvân ü cihâtın

Âlemleri tenvir eden o nur-sıfatın”

(Oluşların, yaratılmışların ve yönlerin övüncü, âlemleri aydınlatan o nur sıfatının -Hazreti Peygamberin- kölesiyim.)

“N’ola fahr etse yazarken hâmena’t ü midhatın

Ol Resul-i Kibriyânın vâsf-ı zât-ı devletin”

(Kalem, o yüce Allah’ın elçisinin na’tını ve övgüsünü,

Onun zatının övgüsünü yazarken fahretse şaşılır mı?)

II. Mahmud: Çok sert bir hükümdar olmakla birlikte Peygamber aşığı olup sevgisini görünür hâlde ve iç dünyasında taşıdığı bilinmektedir. Hazreti Peygamberin medfun bulundukları mahalli tamir ettirip bakım ve onarımını şahsî gelirinden karşıladı. İyi bir hat ustası olduğundan Hazreti Peygamberin vasıf-

larını anlatan hilye-i şerifler yazmıştır.

Yukarıda seçilen örneklerin nitelik ve nicelik olarak çoğaltılması mümkündür. Görünür hâlde ve yazılı materyallerde hissedilen bu hürmet ve sevgiden oluşan zihniyetin bir kısmı toplumun ihtiyaçlarını karşılar hâlde olup bir kısmı da derin duygu ve hislerin yazıyla dile getirilmesinde görülmektedir.

Günü Kazanmak İçin Geçmişi Kirleterek Sömürmek

Osmanlı’da padişahların sahip olduğu bu vasıfların yaşadıkları dönemde kendileri ve çevreleri tarafından istismar edilmesi pek rastlanan bir durum değildir. Günümüzde ise çoğu değer, çıkar elde etme düşüncesiyle anlamsız hâle getirilmekte; bu yolla kazanç sağlama da büyük bir marifet sayılmaktadır. Kimi günümüz politikacıları tarafından toplumsal katmanlarda meşruluklarını sağlamak amacıyla öncelikle hilafet sıfatını taşıyan hükümdarlar üzerinden uydurulmuş politik benzerliklerle bu tarihî şahsiyetlere haksızlık yapılmaktadır. Birtakım çıkarıcı çevrelerce popüler tarihçilik adı altında üretilen film, dergi ve kitap gibi yazılı ve görsel malzemelerle meşhur tarihî kişiler ve dönemler ya abartılı olarak övülmekte ya da hak etmedikleri şekilde karalanmaktadır. Bu bilinçli girişimlerle, bir taraftan toplumun çeşitli kesimleri arasında bariyerler oluşturulmakta, diğer taraftan da toplumun ortak değerleri üzerinden farklı kesimler ötekileştirilmektedir.

Son zamanlarda bazı siyasi liderlerin nepotik istek ve

düşüncelerini, Kutadgu Bilig’in ifadesiyle “âdil olmayan çıkarıcı danışmanlar” tarafından akraba ve yakınlarını sahip olmadıkları tarihî değerlere boyamaya çalıştıklarını görüyoruz. Bu çıkarıcı nepotik girişimlerle toplumun maddî ve manevî değerleri talan edilmektedir. Maalesef bu tufeyli (başkasının sırtından geçinen) şahıs ve gruplar, geniş imkânlara sahip olduklarından toplumu manipüle etmektedirler. Bu tür nepotik çıkarıcılar, tarih sömürücüleri ve tufeyli ruhlu kişiler, toplumu birbirine bağlayan manevî harçları parçalarken ortak tarihî mirasın temelden sarsılmasına da neden olmaktadır.

Her ne amaçla olursa olsun sahip olunan ortak maddî ve manevî değerlerin oluşturduğu tarihî miras en iyi şekilde korunmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır.

Kaynaklar

1. Demirel, Ziya, *Osmanlı’da Peygamber Sevgisi*, Ankara. 2008
2. İnalçık Halil, *Devlet-i Aliyye - Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 2016.
3. Kaplan, Mahmut, “Osmanlı Padişahlarında Hz. Muhammed (asm) Sevgisi,” *Köprü Dergisi*, s. 49. 2021.
4. Kızılkaya Rıdvan, *Dijitalleşen Dünyada Sosyal Medyada Tarihçilik*, İstanbul, 2025.
5. Özcan Ahmet, *Türkiye’de Popüler Tarihçilik (1908-1960)*, Ankara, 2011.
6. Özden Ömer, *Kutadgu Bilig’de Erdemler*, İstanbul, 2026.
7. Taş, Kenan Ziya, *Osmanlılarda Lalalık Müessesesi*, 2014.

Bir Hakikat Arayışı Olarak Okuma

Hocaefendi'nin ifadesiyle; "Kitap okumak çok önemlidir; hususiyle de insanı Rabbine ulaştıracak, onu gâye-i hayal saydığı neticeye bağlayacak, kâinatın gerçek mânâda fethine vesile olacak, kendisi için kapalı meseleleri açacak; dahası kara delikleri cennetin birer koridoru hâline çevirecek ve en zulmetli noktalarda dahi sürçmeden yürüyebilmesini temin edecek kitapları okumak çok önemlidir."

Henüz ilkökul çağlarındayken ders kitaplarında karışımıza çıkan sorulardan biri, "Boş zamanlarınızda ne yapmayı seversiniz?" sorusu idi. Seçenekler arasında müzik dinleme, spor yapma vb. aktivitelerin yanı sıra "kitap okuma" da olurdu. Zihni gelişimimiz adına oldukça önem arz eden bu yıllar-

da, kitap okuma meselesi ne yazık ki bir "boş zaman aktivitesi" olarak zihinlerimize kodlanıyordu. Yıllar geçtikçe daha iyi anlıyoruz ki kitap okuma, boş vakit olursa yapılacak bir şey değil. Ne var ki nefsimiz ve hayat meşgalesi buna vakit bırakmıyor.

Kitap okuma, insanın temel ihtiyaçları arasında yer alan ve bizzat vakit

ayırılması gereken bir konu. İnsanın gelişiminde, şuuraltı müktesebatının kazanıldığı okul öncesi dönemlerden itibaren, zihinlerde temel bir ihtiyaç ve öncelik olarak konumlandırılması gerekiyor.

Hayata gözlerini açtığı andan itibaren insanın öncelikli temel ihtiyaçları beslenme ve barınmadır. Yiyip içerek karnını doyuracak, böylece bedeni canlı kalacak ve gelişecek, korunaklı bir yerde yaşayarak da kendini güvende hissedecektir. Ancak insan, diğer canlılardan farklı olarak sadece bu ihtiyaçlarını karşılayarak tatmin olmaz; kendisini ve çevresini tanımak ve anlamak ister. Bu noktada insanın tatmin edilmesi gereken çok önemli bir güdüsü karşımıza çıkar: Merak.

İnsan, öncelikle eşya ve hadiseleri tanımak ister; bu, onun “Ne?” sorusuna cevap arayışıdır. Bunun hemen ardından ise “Nasıl?” sorusu gelir. Eşya ve hadiselerin nasıl oluştuğunu anlama ve açıklama ihtiyacı hissederek.* Ne var ki bu arayış “Ne?” ve “Nasıl?” sorularına bulduğu cevaplar ile bitmez. Burada insanın kendini alamadığı çok önemli bir soru da “Niçin?” olarak karşımıza çıkar.

“Niçin?” sorusu, tanıma, anlama ve açıklamanın ötesinde *anlamlandırma* arayışının bir yansımasıdır. İnsanoğlunun aklıyla, gözlem ve deney gibi metotlarla yüzyıllar boyunca elde ettiği bilimsel bilgi, “Ne?” ve “Nasıl?” sorularına cevaplar sunmaktadır. Mesela anatomi alanında yapılan, yüzyılların birikimi çok kıymetli bilimsel

çalışmalar, insan bedenini ve bedendeki uzuvları tanımlar, her bir uzvun nasıl çalıştığını ve aralarındaki ilişkiyi açıklar. Bu sahada ortaya konan bilgiler insan vücuduna dair pek çok soruya cevap olmuştur; daha fazla ve yeni soruların yol açtığı yeni çalışmalarla arayışlar devam etmektedir. Ancak “İnsan niçin var oldu?”, “Var oluşun arkasındaki hikmetler nelerdir?” gibi sorular bilimsel çalışmaların kapsamının dışında kalır. Bu bağlamda bilim, var olanın açıklanması ile ilgilenir; varlığın öncesine ve sonrasına dair sorularla ilgilenmez, insanın zihnindeki ve gönlündeki olanın perde arkasına dair arayışına cevap veremez. Bu arayışa cevap olabilecek iki ana kaynak karşımıza çıkar: Felsefe ve din.

Felsefe, insan düşüncesinin gelişimi açısından çok kritik bir rolü haizdir ve pek çok bilimsel alanın doğuşuna kaynaklık etmiştir. Felsefenin bir dalı olarak varlık felsefesi, var oluşa dair sorulara cevap arar. Ne var ki felsefe, mahiyeti itibarıyla sınırlı olan insan aklının ürünüdür ve bu yönüyle felsefenin, insan zihnindeki sınırsızla dair sorulara cevap bulabilmesi mümkün değildir. İnsanın sınırsızla dair merakı, ancak sınırsız bir kaynaktan gelen bilgi ile doyurulabilir. İşte bu ihtiyacı vahiy kaynaklı din karşılar. Nitekim İmam Maturîdî’ye göre insan, akıl ile Allah’ın varlığına, iyilik ve kötülüğü ayırt etme gibi hakikatlere ulaşabilir.¹ Ancak insanın yanlışla düşmekten sakınması, varlıktaki hik-

İnsanın “Niçin?”e dair merakı, kendini ve varoluş gayesini anlaması; eşya ve hadiseleri anlamlandırma arayışı, vahiy kaynaklı kitaplar ve o kitaplar üzerine yazılmış şerh ve izahlarla cevap bulabilir.

metleri anlaması, Allah'ın isim ve sıfatlarını tam olarak bilmesi ve emir ve yasakları öğrenmesi için vahyin rehberliğine ihtiyacı vardır.

Allah (celle celâluhu) insanı dünyaya gönderdikten sonra rehbersiz bırakmamıştır. O, insanoğluna aklının ve hislerinin ulaşabildiğinin ötesinde ihtiyaç duyduğu hakikatleri, vahiy yoluyla indirilen kitaplarla ve bu kitaplardaki hakikatleri açıklayan, hayatında uygulayarak numune olan peygamberlerle bildirmiştir. İnsanın “Niçin?”e dair merakı, kendini ve varoluş gayesini anlaması; eşya ve hadiseleri anlamlandırma arayışı, vahiy kaynaklı kitaplar ve o kitaplar üzerine yazılmış şerh ve izahlarla cevap bulabilir. Dolayısıyla insan, bu temel ihtiyaçlarının saikiyle ve bu ihtiyacını karşılayacak eserlere öncelik vererek okumalıdır. Nitekim Fethullah Gülen Hocaefendi, okumanın önemi ve gayesini şöyle tarif eder: “Kitap okumak çok önemlidir; hususiyle de insanı Rabbine ulaştıracak, onu gâye-i hayal saydığı neticeye bağlayacak, kâinatın gerçek mânâda fetihine vesile olacak, kendisi için kapalı meseleleri açacak; dahası kara delikleri cennetin birer koridoru hâline çevirecek ve en zulmetli noktalarda dahi sürçmeden yürüyebilmesini temin edecek kitapları okumak çok önemlidir.”²

Okumayı bir temel ihtiyaç olarak görüp şuur altında onu böyle bir yere konumlandıran insan, hayatında en az beslenme ve barınma ihtiyaçları kadar ona da önem ve öncelik verecek;

onlara ayırdığı enerji ve vakit ölçüsünde okumaya da zaman ayıracaktır. Bediüzzaman Hazretleri, 19. Söz’de Rabbimizi bize tanıtan üç büyük kaynak olarak kâinat kitabını, Kur’ân-ı Kerim’i ve Peygamber Efendimiz’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) gösterir.³ İnsan, okuma faaliyetini bu üç büyük kaynak arasında interaktif bir ilişki kurarak gerçekleştirdiğinde temel ihtiyaçlarının hakikî cevabını bulma yoluna girer. Yeryüzünde olup bitenleri, çevresinde bulunan varlıkları ve cereyan eden hadiseleri gözlemleyip aklını, düşünme yeteneğini ve kalbindeki his ve latifeleri işleterek bunların arkasındaki hikmetleri tefekkür ettikçe kalbinde ve dimağında Allah hakikatine dair kapılar aralanır. İnsan aklının, bilim yoluyla “Ne?” ve “Nasıl?” sorularına bulduğu cevaplar, kâinat kitabını okumada destekleyici unsurlar olurken asıl mânâsı ise vahiy kaynaklı bilgiyle yani Kur’ân ile anlaşılır. Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) söz, hâl ve davranışlarıyla da kapalı kalan yanlar açılacak ve öz olan yerler detaylanacaktır. Bu üç kaynağın birlikte okunması, birbirini destekleyen salih bir döngü oluşturacaktır. Bazen *kâinat kitabını okumak*, insanın Kur’ân’ı veya Peygamber Efendimiz’in sözlerini daha iyi kavramasını sağlayacak; bazen de *Kur’ân ve Efendimiz’in sünneti*, kâinat kitabını daha iyi anlaması adına pencereler açacaktır.

Sonuç olarak, okumaya temel bir ihtiyaç ve öncelik

zaviyesinden bakan insan, okumanın ana gayesini ve hedefini kavramış ve okuma yolculuğunda doğru bir yörengeye girmiş olur. Bu yolculukta insan, bu hedefi ve neleri öncelikli olarak okuyacağını aklından çıkar-mamalıdır. Fethullah Gülen Hocaefendi’nin şu sözleri okuma önceliklerimize dair bize yol gösterici olacaktır: “Okunacak kitaplar konusunda olabildiğince seçici olmakta fayda var. Bizler, iman ve İslam’la ilgili meseleleri ele alan, ruh ve mânâ köklerimizle irtibatlı olan eserlere öncelik vermeliyiz. En lüzumlu eserlerden başlayarak okuma faaliyetlerimizi devam ettirmeliyiz.”⁴

* Sözüünü ettiğimiz bu anlama ve anlamlandırma sürecini, Endülüslü düşünür İbn Tufeyl’in (1105–1185) çizgi film olarak da uyarlanan Hay Bin Yekzan adlı romanındaki Hay isimli çocuğun ıssız adadaki serüveniyle zihnimizde canlandırabiliriz.

Kaynaklar

1. Osman Oral, “Mâtürîdî’de Akıl ve Yaratılış Hikmeti”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 40, 2015, s. 139-158.
2. Fethullah Gülen, “Kitap Okuma”, <https://fgulen.com/tr/eserleri/prizma/kitap-okuma>, Erişim tarihi: 24 Nisan 2026.
3. Bediüzzaman Said Nursî, *Sözler*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2016, s. 306.
4. Fethullah Gülen, “Sistemli Kitap Okuma”, <https://herkul.org/kirik-testi/sistemli-kitap-okuma/>, Erişim tarihi: 24 Nisan 2026.

Hizmet Değerlerinin Dinî Temelleri Üzerine

O.P. Jindal Global University'nin ev sahipliğinde, Indialogue Foundation'ın katkılarıyla 5-6 Şubat tarihlerinde Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'de, "Hizmet Hareketi Üzerine Uluslararası Konferans, 2026" başlıklı önemli bir akademik toplantı gerçekleştirildi.

Konferansın ana teması, "Farklılıkların Bir Arada Yaşadığı, Çoğulcu Toplumlarda Güven ve İş Birliği İnşa Etmede Sosyal Hareketlerin Rolü." idi. Dr. Arhan Kardaş ile birlikte orada AfSV'nin (Alliance for Shared Values)* yayımlanmış olduğu Hizmet Değerlerinin Dinî Temelleri çalışması üzerine bir tebliğ

“Hizmet Hareketi’nin Temel Değerlerinin Dinî Kaynakları” metni, İslam düşüncesinin savunmacı reflekslerle sınırlı kalmak zorunda olmadığını göstermektedir. İnsan onurunu merkeze alan, hakları âdemiyle temellendiren ve çoğulculuğu ilahî bir zenginlik olarak gören bir perspektif, İslam’ın kendi kaynaklarından beslenerek inşa edilebilir.

sunduk. Aşağıda okuyacağınız satırlarda o tebliğde yer alan; temel insan hakları ve özgürlüklerini merkeze alan bir değerlendirme bulacaksınız.

Günümüz dünyasında temel insan hakları, siyasî ve hukukî sahada tartışmalara konu olduğu kadar, teolojik tartışmalara da mevzu teşkil etmektedir. “Din, evrensel insan hakları fikriyle nasıl bir ilişki kuracaktır? Hakları sınırlayan bir üst norm olarak mı konumlanacak, yoksa insan onurunu tahkim eden aşkın bir ahlakî zemin mi sunacaktır?” gibi sorular bu tartışmaların mahiyetini ortaya koymaktadır. İşin garibi özellikle İslam dünyasında bu sorulara uzun süredir farklı cevaplar verilmektedir.

Mesela İslam coğrafyasında kaleme alınan bazı insan hakları bildirgeleri, hak ve özgürlükleri “şeriata uygunluk” kaydıyla tanımlamakta, hakların kaynağını ve sınırını belirli normatif hukuk yorumlarına bağlamaktadır. Hâlbuki bu yaklaşım, dinin bütüncül ufkunu çoğu zaman tarihsel fikhî bir çerçeveye indirgemektedir. Oysa din, yalnızca belirli bir dönemin hukukî formülasyonlarından ibaret değildir. Kur’ân, Sünnet ve 14 asırlık İslam ilim geleneği birlikte okunduğunda, insanın temel hak ve hürriyetlerinin çok daha köklü ve ontolojik bir zeminde kendine yer bulduğu görülür.

“Hizmet Hareketi’nin Temel Değerlerinin Dinî Kaynakları” metni tam da bu noktada dikkat çekici bir yönelim sergilemektedir. Şöyle ki metin, insan haklarını iman üzerinden değil, âdemiyet üzerinden temellendirmektedir. Kaldı ki bu yaklaşım, İslam hukuk düşüncesi içinde yabancı değildir. Nitekim klasik Hanefî usûl geleneğinde insanın doğuştan hak ehliyetine sahip olduğu kabul edilmiştir. Özellikle İmam Debûsî, insanın zimmet ve ismet sahibi oluşunu onun mümin ya da gayrimüslim oluşuna değil, insan oluşuna bağlar. “İsmet âdemiyletdir.” ilkesi, can dokunulmazlığının, temel hakların ve hukukî ehliyetin

imanla değil insanlıkla irtibatlandırıldığını gösterir. Bu yaklaşım, hakları dinî kimliğe bağlı bir ayrıcalık olmaktan çıkarıp yaratılışın bir gereği olarak konumlandırır.

İşin aslına bakılırsa bu perspektifin kökleri kurucu imamlar dönemine kadar gider. Söz gelimi Ebu Hanife’nin fıkıh anlayışı, hukuku salt siyasal otoritenin veya dar bir yorum geleneğinin tahakkümüne bırakmaz; onu aklî ve evrensel ilkelerle irtibatlı bir zemine oturtur. Bu usûlî miras, din ile evrensel hukuk arasında zorunlu bir gerilim olmadığını; bilakis insan onurunu esas alan bir kesişim alanı bulunduğunu göstermektedir.

Söz konusu metnin en önemli özelliklerinden biri, evrensel insan hakları normlarına karşı savunmacı ya da rezerv koyan bir dil kullanmamasıdır. Haklar, “Şer’î sınırlara tâbidir.” şeklinde çerçevelenmemekte; aksine insan onurunun korunması, çoğulculuğun kabulü ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeler imanî bir sorumluluk bilinciyle temellendirilmektedir. Bu tavır, dinî referansın daraltıcı değil derinleştirici bir rol üstlenebileceğini göstermektedir. Din burada, hakları sınırlayan bir kontrol mekanizması değil; insanı aşırılıklardan koruyan ve başkasının hakkına riayeti vicdanî bir yükümlülük hâline getiren ahlakî bir ufuk sunmaktadır.

Bu çalışmanın genelinde kullanılan dil de bu yaklaşıma destek vermektedir. 91 sayfalık metin boyunca emsali İslam ülkelerinde yayımlanan metinler gibi ümmet merkezli dil kullanılmamış, aksine insanlık ailesini esas alan bir dil tercih edilmiştir. Söz gelimi çoğulculuk, zorunlu bir katlanma hâli değil; ilahî hikmetin bir tecellisi olarak anlatılır. Farklı din, dil, cins, kültür ve kimliklerin varlığı bir tehdit değil, karşılıklı öğrenme ve zenginleşme vesilesi şeklinde sunulur. Bu ise Kur’ân’ın insanlığı farklı kavim ve kabilelere ayırmasını “tanışma” hikmetine bağlayan perspektifiyle uyumludur.

Netice itibarıyla “Hizmet Hareketi’nin Temel Değerlerinin Dinî Kaynakları” metni, İslam düşüncesinin savunmacı reflekslerle sınırlı kalmak zorunda olmadığını

Çalışmanın genelinde insanlık ailesini esas alan bir dil tercih edilmiştir. Söz gelimi çoğulculuk, zorunlu bir katlanma hâli değil; ilahî hikmetin bir tecellisi olarak anlatılır. Farklı din, dil, cins, kültür ve kimliklerin varlığı bir tehdit değil, karşılıklı öğrenme ve zenginleşme vesilesi şeklinde sunulur.

göstermektedir. İnsan onurunu merkeze alan, hakları âdemiyle temellendiren ve çoğulculuğu ilahî bir zenginlik olarak gören bir perspektif, İslam’ın kendi kaynaklarından beslenerek inşa edilebilir.

Bugün asıl soru şudur: Din, hakları daraltan bir sınır diliyle mi konuşacaktır; yoksa insan onurunu tahkim eden evrensel bir ahlâk dili mi geliştirecektir? Bu tercih, yalnızca bir hareketin değil, çağdaş dinî düşüncenin istikametini belirleyecek mahi-

yettir. Hizmet değerlerinin dinî temellendirilmesi çalışması, bu ikinci istikametini yalnızca mümkün ve sahici değil, daha doğru bir ifadeyle gerçekçi olduğunu göstermektedir. C

* Alliance for Shared Values (AfSV): ABD’de Hizmet hareketiyle ilişkili kuruluşlar için iş birliğine yönelik merkezî bir platform ve ortak bir ses olarak faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur. Türkçe’de “Paylaşılan Değerler İttifakı” şeklinde ifade edilebilir.

SÜMSÜK KUŞUNUN

ZIPKIN DALIŞI

Rüzgârlı bir okyanus kıyısında, nefes kesen bir sahneye şahit olabilirsiniz: Çoğu zaman 30 metre ve üzeri yüksekliklerden düşen, suyu neredeyse hiç sıçratmadan yaran ve okyanusun derinliklerinde kaybolan bembeyaz, canlı oklar... Bunlar, avlanma tekniğiyle tabiattaki en muhteşem mühendislik inceliklerinden birini sergileyen sümsük kuşlarıdır. Fizik kanunları katiyet arz eder. Saatte 100 ila 120 kilometre hıza ulaşan bir canlı için suya çarpmak, katı bir yüzeye çarpmakla eş değerdir. Bu, çoğu canlı için anında ölüm demektir. Peki bu kuş, böylesine ölümcül bir manevrayı sadece bir kere değil, hayatı boyunca defalarca nasıl kursursuzca gerçekleştirir? Cevap, her biri çok sayıda mühendislik hesabını gerektiren bir dizi olağanüstü biyolojik yapıların yaratılışında saklıdır.

Kendisine bahşedilen özellikleriyle sümsük kuşu, fiziği ve biyolojiyi uç sınırlara iter; sadece hayatta kalmanın ötesinde düşünenler için bilinçli bir planın, tercihin ve küllî bir ilmin varlığına delalet eder. Bir uçak için aerodinamiği, malzeme direncini ve optiği bilen bir mühendisin varlığı kaçınılmazsa, bu teknolojiler insan tarafından keşfedilip adlandırılmadan çok önce orijinal hâliyle sümsük kuşu göklerde süzülmekteydi.

Denge Sırrı: Mermi Gibi Dönen Vücut

Sümsük kuşunun (*Morus basanus*) inanılmaz derecede yüksek hızlı dalışına rağmen savrulup dağılmadan dengeye ulaşmasının sırrı, kendi eksenini etrafında dönmesinde gizlidir. Son derece kontrollü bir stabilizasyon tekniği ile tıpkı bir tüfekten çıkan merminin veya bir jiroskopun dönerek dengede kalması gibi, sümsük kuşu da bu dönüş sayesinde “*jiroskopik kararlılık*” elde eder. Hız, ağırlık, kütle, sürtünme ve momentum gibi birçok fizik kuralının ve formüllerinin bilinmesini gerektiren bu kararlılık, kuşun rotasının rüzgâr veya dalga gibi dış tesirlere karşı korun-

masını sağlar. Ancak kuşun tabîi ki bu fizik prensiplerinin hiçbirisinden haberi yoktur. Yüksek hızlı kamera çekimleri, kuşun suya yaklaşırken bir patencinin kollarını toplaması gibi kanatlarını ve kuyruğunu vücuduna yapıştırarak damla şeklini aldığını ve iniş sırasında bir veya iki tam tur attığını göstermektedir. Su yüzeyine çarpmadan hemen önce ise kuş, gagasını, başını ve boynunu aynı eksen üzerinde hizalayarak bütün vücudunu sivri, tek parça bir form hâline getirir ve tek bir konik “burun” hâlini alır. Bu sayede hedefi istikametinde sapmadan, hidrodinamik di-

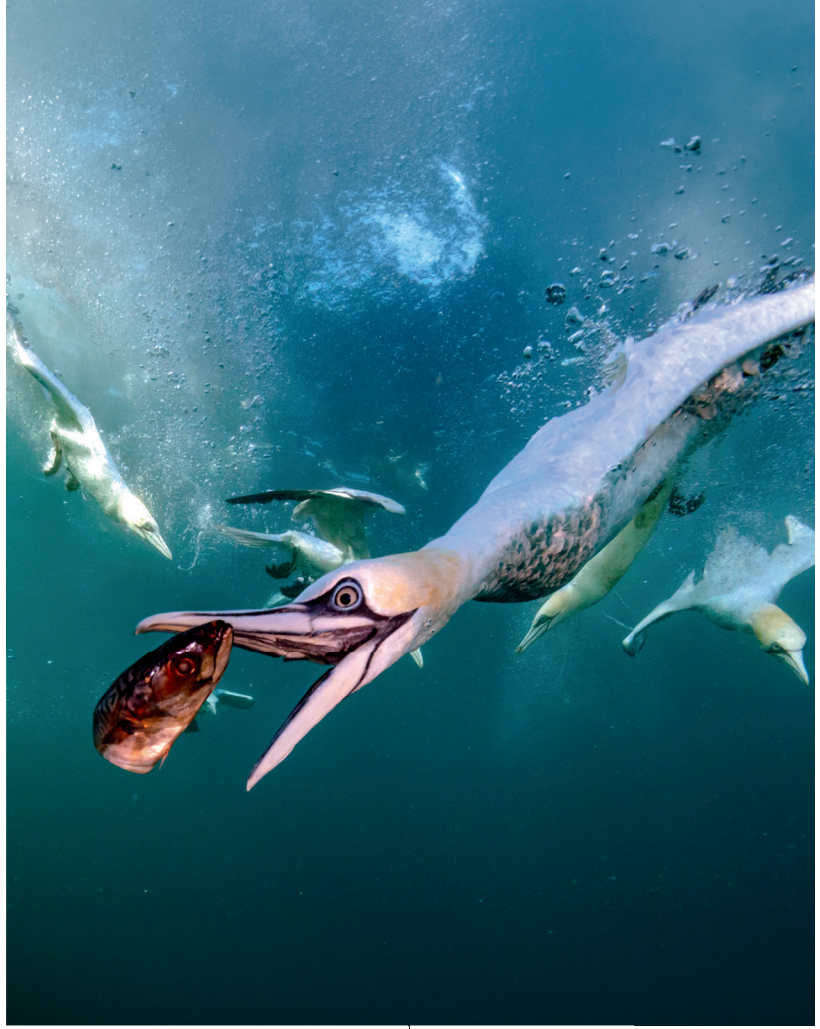
renci en aza indirerek suya zıpkın gibi bir giriş yapar.

Doğuştan Gelen Güvenlik Paketi: Hava Yastıkları ve Anatomik Kask

Sümsük kuşu, yüksek hızlı çarpışmanın şokundan sağ çıkmak için doğuştan gelen, eksiksiz ve birbiriyle uyumlu parçalardan yapılmış bir güvenlik sistemiyle donatılmıştır:

Darbe Emici Kafatası: Gagasının tabanındaki süngerimsi kemik yapısı ve kalınlaşmış kafatası, beyni şiddetli darbeden koruyan fitrî bir kask görevi görür.

Amortisörlü Boyun: 15 adet uzun yapıdaki boyun omurla-

rını birbirine bağlayan bağlar ve bunları destekleyen kaslar, başın salınarak bir kırbaç tesiri oluşmasını önler. Otomobil amortisörü gibi, darbenin şiddetinin emilmesiyle kuşun başıyla gövdesi aynı hızda tutulur.

Deri Altı Hava Keseleri: Baş, göğüs ve yanlarda, derinin altında bulunan hava keseleri, dalıştan hemen önce şişirilir. Bu fitrî “hava yastıklarının” suya çarpma anında sıkışması sayesinde, çarpmanın ağır şoku emilir ve aynı zamanda hem iç organlar korunur hem de yüzdürme gücü artırılarak kuşun hızla su üstüne çıkması mümkün olur.

Su Geçirmez Solunum: Sümsük kuşlarının dış burun delikleri, özel keratinize kapaklarla korunduğu için dıştan görülmez; burun açıklıkları ağız içinde bulunur. Dalış sırasında yüksek hızla suya daldığında refleks olarak kapanan kapaklar sebebiyle solunum sistemine su girmesi engellenmiş olur. Bu özelliklerden herhangi biri eksik olsaydı, bütün sistem başarısız olur, sümsük kuşu av yakalayamaz ve açlıktan ölürdü. Bunun gibi hayatî önemde olan birçok biyolojik yapının yaratılması, tabiatın indirgenemez bir bütünlük gösteren tasarımlarının ne kadar hassas ve mükemmel olduğuna sarsılmaz delillerdir.

Anlık Odaklama: Saniye-den Daha Hızlı Çalışan “Süper Gözler”

Sümsük kuşunun karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, ışığın havada ve suda farklı hızlarda yayılması sebebiyle

“hava optiğinden su optiğine” anında geçiş yapmasıdır. Bu süreç, dalış başlamadan çok önce başlar. Kuş, iki gözünün ortaklığı ile (binoküler) teşekkül ettirilen görüntüdeki derinlik algısı sayesinde yüksekten bakarken su yüzeyindeki ışık kırılmasını da hesaba katması gerekir ve böylece avının gerçek konumu hassas bir şekilde belirlenir; bütün bu ince hesapları bilmekten âciz olan bu kuşun bunu kendi başına yapamayacağını ve böylesi bir işleyişin ardındaki ilâhî kudreti her akıl sahibi tasdik eder.

Asıl mucize ise suya girdiği anda yaşanır. Sümsük kuşunun göz merceği, suya girdiği anda eliptik formdan daha küresel bir forma dönüştürülür. Bu inanılmaz odaklama eylemi, bir insanın göz kırpmasından çok daha hızlı olup, sadece 80 milisaniyede gerçekleşir. Bu sayede kuş, dalışının her anında avını odaktan çıkarmadan tam hedefi bulur. Ayrıca, “niktitan zar” adı verilen şeffaf özellikteki üçüncü göz kapağı, dalış sırasında gözü koruyan fitrî

bir gözlük gibi iş görürken hedefin görülmesini de engellemez.

Evrensel Verimlilik

Ritmi: Yaratılıştaki Gizli

Matematik Kodlardan Biri

Sümsük kuşunun harikaları sadece dramatik dalışlarıyla sınırlı değildir. Okyanus üzerindeki seyir uçuşu da bir enerji verimliliği dersidir. Bu verimliliğin arkasındaki anahtar kavram, tabiatdaki verimli hareketin “evrensel ritmi” olarak kabul edilen *Strouhal sayısı* (St).

Bilim insanları, böcekler ve yarasalardan yunuslar ve balinalara kadar sayısız canlıların hareketlerinin Strouhal sayısının 0,2 ile 0,4 aralığına düştüğünde en verimli şekilde ilerlediğini keşfettiler. Akışkanlar mekaniğinin temel prensiplerinden biri olan bu sayı, kanat profilinin kalınlığı, uç kısımdaki titreşim frekansı ve akış hızı arasındaki bağıntının formülle ifadesidir.

Sümsük kuşu da bu kandan bir istisna değildir. Böylece kanat çırpışları, bu optimum aralıkta tutularak

enerjisini en tutumlu şekilde kullanması sağlanır. Diğer bir deyişle sümsük kuşu âdeta “verimliliğe ayarlı” bir canlıdır. Hangi pencereden bakarsak bakalım, balinanın kuyruk vuruşlarının, yusufçuk böceğinin kanat çırpışlarının ve sümsük kuşunun ritminin aynı matematik sabitinde birleşmeleri, bunun tabiatda derin bir düzene dâhil olarak optimum performans için canlıların uyması gereken bir “kod” olduğunu fısıldar.

Canlı Bir Bombardıman

Uçağı: Biyoloji ve

Mühendisliğin Buluştuğu An

Sümsük kuşunun dik açıyla yaptığı dalış tekniği, İkinci Dünya Savaşı’nın efsanevi pike bombardıman uçağı Junkers Ju 87 Stuka’nın saldırı manevrasıyla şaşırtıcı paralellikler gösterir. Uçak mühendisleri sümsük kuşundan ilham almadığı hâlde, uçaktaki ve kuştaki aynı kanuna tabi oluş ancak Sonsuz İlim ve Kudret Sahibi bir Yaratıcının kabulüyle izah edilebilir.

Yörünge Kontrolü: Sümsük kuşunun vücuduna kilitlediği kanatları ve dönme hareketi, uçağın yörüngesini korumak için kullandığı dalış frenleri ve kontrol yüzeylerinin organik bir karşılığıdır. Her ikisi de hedefe kilitlenmiş istikrarlı bir iniş sağlar.

Suya Dalışta Darbe Yönetimi: Sümsük kuşunun hava yastıkları ve güçlendirilmiş kafatası, bir pilotun yüksek G kuvvetlerine dayanmak için kullandığı anti-G elbisesiyle aynı temel prensibe dayanır: **Kritik anda aşırı kuvvetleri yönetme mekanizmaları** bire bir

aynı olmasa da her ikisi de basınca dayalı korumadır.

Açı, Zamanlama ve Hedefleme: Bir Stuka pilotunun dalış açısını, bomba bırakma zamanını ve hedefi hassas bir disiplinle hesaplaması gibi, sümsük kuşu da bu hesabı kendisine doğuştan verilmiş bir sevk-i ilâhî ile yapar. Işığın kırılmasını hesaba katarak yapılan hedefe kilitlenmeyi ve iniş sırasındaki anlık mikro düzeltmelerin hiçbirini kuşun ilmine (!) veremeyiz.

Bu durumda “malzeme farklı, matematik aynı” olup hem kuş hem de makine, birbirinden bağımsız olarak yüksek açılı bir dalışın gerektirdiği en uygun aerodinamik ve yapıya ait çözümlere sahip kılınmıştır.

Tesadüfe Yer Yok

Dönen bir mermi gibi dengede kalan vücut, entegre bir güvenlik paketi, saniyeden hızlı odaklanan gözler ve evrensel verimlilik yasalarına uyan kanat çırpışları... Sümsük kuşu, bütün bu özellikleriyle parçalarının toplamından çok daha büyük bir uyum sergiler. O, yaşayan, nefes alan, yüksek performanslı bir sistemdir. Sümsük kuşunun bu kusursuz tasarımını izlerken, Sonsuz Kudret Sahibi Yaratıcı’nın tabiatda sessizce sergilediği diğer mühendislik harikalarından hangilerini gözden geçiriyor olabiliriz? Böylesine incelikli bir çözümün bütün unsurlarının kör bir tesadüfle “denk gelmesi” makul mü? İhtimaller hesabı aklın almaya cağı kadar düşüktür. Sümsük kuşunun hayat tarzı, fiziği ve biyolojiyi uç sınırlara iter; sa-

dece hayatta kalmanın ötesinde düşünenlere verilmek istenen mânâ, kasıtlı bir planın, tercihin ve küllî bir ilmin varlığıdır. Uçaktaki aerodinamiği, malzeme direncini ve optiği bilen bir mühendisin gerektiği aşikâr olduğu gibi, bu teknolojiler daha insan tarafından keşfedilip adlandırılmadan önce orijinal hâliyle sümsük kuşu göklerde süzülmekteydi.

Bilim ve inanç yollarının buluştuğu bu hayranlık duygusuna tercüman olan Kur’ân-ı Kerim, kuşları ilâhî hikmetin işaretleri olarak sunar ve insanı düşünmeye davet eder: *“Üstlerinde kuşların saf saf dizilip kanatlarını açıp yumarak dolaşmalarını hiç görmüyorlar mı? Onları havada Rahman’dan başka tutan yoktur. O elbette her şeyi görür”* (Mülk, 67/19). Bir başka âyet-i kerimede ise: *“Gökyüzünün genişliğinde Allah’ın emrine râm olarak uçan kuşları görmezler mi? Bunları orada Allah’tan başkası tutmuyor. Elbette bunda iman edecek kimseler için çok deliller, çok işaretler vardır”* (Nahl, 16/79). Okyanus üzerinde emeğe gerek duymaksızın saatlerce süzülen, sonra bir ok gibi suya inip nasibi olan balığı kapan sümsük kuşunu seyrederken, “Bunda mutlaka işaretler vardır.” demekten başka yol yoktur. Sümsük kuşundaki yapı ve fonksiyon uyumu, tesadüfün ötesinde tabiatdaki niyet, nizâm ve tasarım fikrine şahitlik eder. Bilim ya da iman penceresinden bakıldığında, sümsük kuşunun zekice çözümleri yaşayarak sergileyen bir ders kitabı gibi olduğu görülür.

HAYAT

C

M. Fethullah Gülen

Dirilik ve canlılık sözcükleri ile ifade edebileceğimiz hayat; cehalet, dalâlet ve küfürle ölmüş bulunan kalbî hayatın, iman, marifet ve muhabbetle dirilmesi demektir ki,

Dirilik ve canlılık sözcükleri ile ifade edebileceğimiz hayat; cehalet, dalâlet ve küfürle ölmüş bulunan kalbî hayatın, iman, marifet ve muhabbetle dirilmesi demektir ki, “Ölü iken iman ile diriltip nura erdirdiğimiz ve halk içinde o ışıkla yürüyen.” meâlindeki âyet buna işaret etse gerek.

“Ölü iken iman ile diriltip nura erdirdiğimiz ve halk içinde o ışıkla yürüyen.” meâlindeki âyet buna işaret etse gerek.

Erbab-ı hakikatçe hayat, beden ve cismaniyet zulmetlerinden kurtularak, kalb ve ruhun derece-i hayatına yükselmek demektir. Bu mazhariyetin, külliyet kesbetmiş bir fert olması itibarıyla, Hazreti Ruh-u Seyyidi'l-Enâm'a bakan yanını,

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا

“İşte böylece sana, emrimizden (kalblere diriliş vadeden Kur'an'ı) vahyettik.”² âyeti; bütün dirilmeye namzet insanlara bakan yönünü de;

“Ey iman edenler, Peygamber sizi, din ve dünyanız itibarıyla dirileceğiniz şeylere davet ettiğinde, Allah ve Resûlü'nün bu çağrısına icabet ediniz!”³ ferman-ı sübhanîsi ile telif etmek mümkündür...

Arzın hayatı, ondaki bütün dirilişler, değişik buuddaki neşv ü nemâlar, gelişip yayılmalar; toprak ve onun muhtevası, su ve onun hayatıyeti, hava ve onun içindeki muhtelif gazlarla sımsıkı irtibatlı olduğu gibi, hakikî insanî hayat da, hakikat ilmi, irade ve himmet gücü, ahlâk ve karakter sağlamlığı, maiyyet-i ilâhiye iştıyakı ve böyle bir mazhariyeti duyma sevinciyle ciddî alâkalıdır ki bütün bunlar, aynı zamanda “meydan-ı tayarân-ı ervâh”a uçmanın bir pisti ve ebedî hayata ulaşmanın da rampasıdır.

Evet arz, bütün o potansiyel derinlik ve zenginliklerini:

“Allah gökten bir su indirdi ve onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltti.”⁴,

“Biz, o su ile ölü bir beldeyi dirilttik. İşte

(kabirden) çıkışınız da böyle olacaktır.”⁵,

“Biz, her canlı şeyi sudan var ettik.”⁶ beyanlarıyla ifade edilen kaynaktan elde ettiği gibi, imansızlık, marifetsizlik, muhabbetsizlik kuraklığına, çoraklığına maruz kalmış ve hatta ölmüş ruhlar da; inançla hayat ufkuna yönelir, marifetle onu duymaya başlar, aşkla onun enginliklerine açılır; azim, irade ve kararlılıkla da dirilirler; dirilir ve اَلْعَلَىٰ خَلْقٍ “Şüphesiz Sen en yüksek bir ahlâk üzeresin.”⁷ tebci ile serfirâz Ahlâk Kahramanı’nın rehberliğinde اَللّٰهُ تَخَلَّقُوا بِاَخْلَاقِ اَللّٰهِ “Allah ahlâkı ile ahlâkların.”⁸ hedefini gerçekleştirdiği ölçüde, ilâhî maiyyete ulaşır; o maiyyetin eb’âda sığmayan ferah-feza ikliminde sevinçle kanat çırpır; sürekli şevkle şükür soluklar; mevsimi gelince, Hak huzurunda bulunmanın iştiağıyla lâmekânî ve lâzamanî bir ufka erer ki orada vicdanı her zaman:

فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْتَطِشُ بِهَا وَرَجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا

“Bir de Ben onu sevdim mi, artık onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli... (ilh.) olurum.”⁹ hakikatini duyar; ruhu da فَرْوُحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ fehvâsınca¹⁰, cennetlerde, Rabbülâlemîn’in civarında, Hazreti Erhamü’r-Râhimîn’in maiyyetinde, Sultan-ı Akderü’l-Kâdirîn’in gücü ile hep sonsuza doğru pervaz eder durur.

Artık ayn-ı hayat olan bu mertebede ne ölüm vardır ne de zeval; olsa olsa, nefis ve cismaniyet cihetiyle bir fenâ; kalb, ruh ve insanî latîfeler itibarıyla da bir bekâ vardır ki siz buna isterseniz “fena fillâh-beka billâh-maallah” da diyebilirsiniz.

Böyle yüksek bir neticeye ulaşan sâlikin hayatında, üç tür soluk veya nefes söz konusudur: Havf soluğu, recâ soluğu, muhabbet soluğu. Nefis, cismaniyet ve beden adına önemli bir misyon eda ettiği gibi; havf, recâ ve muhabbet de kalbî, ruhî hayat hesabına ehemmiyetli birer dinamik sayılırlar. Yüce Allah’ın ululuğunu düşünmek, O’nun mehâfet ve mehâbetiyle oturup-kalkmak, annesinin ita-bından endişe duyup da yine onun şefkatli kucağına sığınan yavrunun duyduğu mânevî hazzın kat katını insanın vicdanına ifâza eder. Evet, O’nun hakkında hüsnüzan edip rahmetinin enginliğini mülâhazaya almak, öylesine ruhanî bir sürûrdur ki eğer tecessüm etse, bir mânevî Cennet şeklini alır. O’nun eserlerinin çehresinde isimlerine ulaşmak, isimlerinin tecelli iklimlerinde dolaşp sıfatlarını soluklamak, onların talluk noktalarını mülâhazaya alarak zevkin hayret buudlu olanlarını duymak, tarifi, tavsiyi imkânsız öylesine engin ve rengin bir hazdır ki böyle bir mazhariyeti ancak bu ölçüde bir miracı gerçekleştiren şehsuvarlar duyabilirler.

Bu kutlu yolun yol boyu televvünlerini her adımda duymasalar bile, hiç şüphesiz bu cihandeger hedefe, rampadan

hareketle, en hızlı ulaşacaklar, acz ü fakr, şevk u şükür azığı ile yollara koyulanlardır. Onlardır ki damla iken derya olmasını bilir, zerre iken kehkeşanların kol gezdiği iklimlerde dolaşır ve kendilerini hiç ender hiç gördükleri hâlde, bir santral gibi bütün bir varlığın özüyle, gayesiyle iç içe yaşarlar. Gezip dolaşıkları her yerde:

“Fakrıyla eriştim fahre

Münacat eyleyip Hakk’a

Derim ya Hay ya Kayyûm”

(İbrahim Hakkı)

der, şevk u şükür gülbanklarıyla coşarlar; coşar ve bu ufkun bir kadem ötesinde bulunan gerçek hayat ve gerçek vücudun nurlarıyla kendilerinden geçerler ki bazılarının “vücut”, “şuhûd” yorumları bir yana, hayatın ve vücudun hakikatini “bî kem u keyf” duyar ve “Bir bu kadar zevke bu ömür kâfi değil.” (Yahya Kemal) derler.

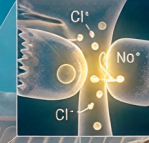
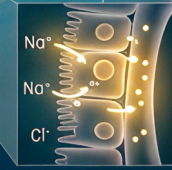
اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ

وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰى رُوْحِ سَيِّدِ الْاَنْامِ وَوَسِيْلَةِ حَيَاةِ الدَّارَيْنِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِيْنَ

Sızıntı, Nisan 1997

Dipnotlar

1. En’âm sûresi, 6/122.
2. Şûrâ sûresi, 42/52.
3. Enfâl sûresi, 8/24.
4. Nahl sûresi, 16/65.
5. Kaf sûresi, 50/11.
6. Enbiyâ sûresi, 21/30.
7. Kalem sûresi, 68/4.
8. Bkz.: el-Kelâbâzî, et-Taarruf 1/5; el-Gazzâlî, İhyâu ulûmi’d-dîn 4/306.
9. Buhârî, rikak 38; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 6/256.
10. “(Onun için) rahatlık, güzel nasip ve naîm cenneti var.” (Vâkıa sûresi, 56/89)

BÖBREK
FİLTRELEME
SİSTEMİTUZ - İŞLEME
HÜCRELERİ

DENİZİN TUZ PROBLEMİ

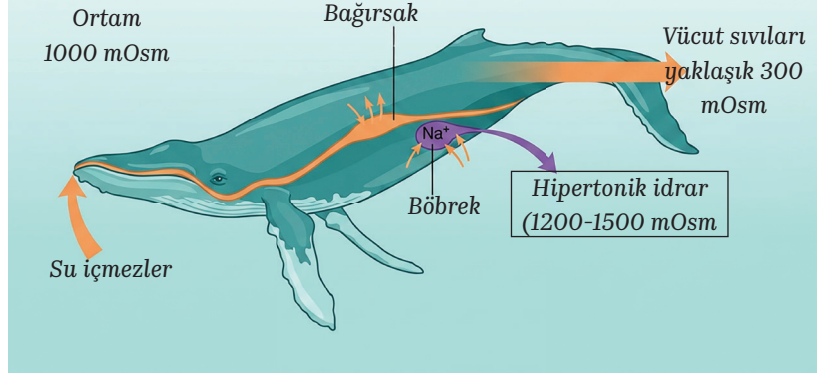
ilk anda şaşırabilirsiniz! Ne demek tuz problemi? Deniz zaten tuzlu olur, problem nerede? Problem tuzlu suyun içinde yaşamakta! Yaratılışın enteresan bir yönü, aynı gruba dâhil olan ve böbrek, kalp, karaciğer vs. bütün organları ve fizyolojileri de benzer olan hayvanların birbirinden çok farklı iki ayrı ortamda nasıl yaşayabildikleridir. Hayvan fizyolojisi kitaplarında boşaltım fizyolojisi ve homeostazi (vücut içi sıvıların dengesinin korunması) bahislerinde örnek olarak ele alınan bir konu, “Balina, yunus, fok, deniz aslanı

ve morslar gibi deniz memelilerinin tuzlu suda nasıl susuz kalmadan yaşayabildikleridir.”

İnsan türü olarak bizler ve memeli hayvanların büyük çoğunluğu karada veya tatlı sularda (kunduz, su samuru vb.) problemsiz olarak yaşıyoruz. Peki problem nedir? Bu meseleyi anlayabilmek için biraz fizik ve kimya ile biyolojiyi birleştirmemiz gerekmektedir. Bildiğimiz sofraya tuzunda bulunan sodyum elementi, vücudumuzdaki sinir iletimi, kasların çalışması ve vücut sıvılarının yoğunluğunun dengelenmesi başta olmak üzere birçok biyokimyevî fa-

DENİZ MEMELİLERİNDE SU-TUZ PROBLEMİ

- Besinlerden ve metabolizmadan su elde eder
- Hipertonik idrar üreterek suyu korur (1200-1500 mOsm)

Yeryüzündeki suyun %97'si denizlerdeki tuzlu sudur; karadaki içilebilir sular ancak %3 kadardır. Bütün hayvanlar gibi denizde yaşayan memelilerin de hayatta kalabilmek için tatlı suya ihtiyaçları vardır. Ancak denizde yaşamanın en önemli dezavantajı, suyun içinde vücudun susuz kalmasıdır. Fizik ve kimya bilmeyen biri için bunu anlamak zordur: Nasıl olur da vücut suyun içinde susuz kalır?

aliyette rol verilen çok önemli bir maddedir. Çok kısaca söylersek hayatî ehemmiyeti olan bu elementin vücuttaki miktarının hassas bir şekilde ayarlanması gerekir. Vücut için olmazsa olmaz diğer bir madde ise sudur. Su hayatın temelindeki maddelerden birisi olarak bütün biyokimyevî reaksiyonlar için temel ortamdır ve susuz bir hayat düşünülemez. Tuz içindeki sodyumun önemi, organların faaliyetlerinin sağlıklı sürdürülmesi için belirli miktarda su ve tuzun birlikte meydana getirdiği sıvı yoğunluğundan dolayıdır. Fizik prensipleri açısından tuz ve su dengesinin önemi, vücuttaki sıvıların (+ ve - değerli iyonların) yoğunluğu ile ilgili osmoz ve osmotik basınç kavramlarında gizlidir.

Yeryüzündeki suyun %97'si denizlerdeki tuzlu sudur. Karadaki içilecek sular ancak %3 kadardır. Bütün hayvanlar gibi denizde yaşayan memelilerin de hayatta kalabilmek için bizim gibi tatlı

suya ihtiyaçları vardır. Ancak denizde yaşamanın en önemli dezavantajı suyun içinde vücudun susuz kalmasıdır. Fizik ve kimya bilmeyen birisi için bunu anlamak zordur. Nasıl olur da suyun içinde vücut susuz kalır?

Bunun en temel fizik prensibi; vücut sıvılarımızda tuz olmasına rağmen bu tuz deniz suyundakine göre çok azdır. Bizim vücut sıvılarımızda binde 9 tuz olmasına rağmen denizlerde ortalama yüzde 3,5 oranında tuz bulunur. Bu durumda deniz suyundaki yüksek tuz yoğunluğu sebebiyle fizikî osmoz yoluyla su, deniz memelilerinin vücudundan dışarı kaçar. Daha kolay anlaşılması için şu benzetmeyi yapabiliriz: Denizde yaşamak fizyolojik olarak çölde yaşamaya benzer. Çölde su kaybından ölen insan, denizde de suyun içinde olmasına rağmen eğer dışarıdan tatlı su içemezse, susuzluktan ölür. Bu durumda develer nasıl çöl için yaratılırken birçok fizyolojik adaptasyonla suyu

koruyacak donanıma sahip kılınmışsa, denizde yaşayan memelilerin de vücutlarındaki sıvıların yoğunluğunu dengeleyebilmeleri için bazı özel donanımlara sahip olmaları gerekir.

Omurgalılar ile Omurgasızlar Arasındaki Fark

Kur'an-ı Kerim'de *"Hakkı, inkâr edenler görüp bilmediler mi ki göklerle yer bitişik (bir bütün) idi, onları Biz ayırdık, hayatı olan her şeyi sudan yaptık. Hâlâ inanmayacaklar mı?"* (Enbiya, 21/30) ve *"Allah her canlıyı sudan yarattı: Kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayağı üstünde yürür, kimi dört ayağı üstünde yürür. Allah dilediğini yaratır. Çünkü Allah her şeye kadirdir"* (Nur, 24/45) şeklinde her canlı varlığın sudan yaratıldığından bahsedilmesi, günümüz bilimince dil-

lendirilen "hayatın denizlerde başladığına" dair düşüncelerle paralellik göstermektedir. Her canlı sudan yaratılmıştır ama, tatlı su ile deniz suyu birbirinden çok farklıdır. Deniz hayvanlarının omurgalı ile omurgasız grupları, boşaltım fizyolojisi ve vücut içinin tuz yoğunluğunun ayarlanması açısından, önemli bir farklılıkla yaratılmışlardır:

Omurgasız canlılar, vücut sıvılarının osmotik basıncını (yoğunluğunu) aktif olarak düzenlemek yerine, bulundukları dış ortamın (genellikle deniz suyunun) osmotik basıncına uygun bir tuz yoğunluğuna sahip olarak yaratılmışlardır. Bu canlıların, su kaybedip kazanma dengeleri çevrelerindeki suyun fizikî yoğunluğuna bağlı olarak ayarlanır, böylece çevreyle izosmotik

(eş yoğunluklu) kalırlar ve osmotik dengeyi ayarlamak için yoğun enerji harcamazlar. Vücut içi ile deniz suyunun yoğunluğunun aynı olduğu (izotonik) bu canlılarda su kaybı veya aşırı su alımı önlenmiş olur. Osmokonforming adı verilen bu özel mekanizma sebebiyle bütün deniz yıldızları, deniz anaları, karides ve istakozlar, midyeler, ahtapot ve mürekkep balıkları gibi binlerce omurgasız türü, denizde susuz kalma gibi bir sıkıntı çekmeden rahatça yaşarlar.

Ancak omurgalı hayvanlara gelince boşaltım ve tuz yoğunluğunu ayarlama işleri biraz zorlaşıp karmaşılaşmaktadır. Deniz balıkları, deniz yılanları, deniz kaplumbağaları ve tuzlu su timsahları gibi deniz sürüngenleri, deniz kuşları ve yunus ve balinalar

gibi deniz memelileri deniz suyunu içmedikleri hâlde gıdalarıyla birlikte aldıkları suyun içindeki tuzu vücutlarından uzaklaştırmak için özel adaptasyon mekanizmalarına ihtiyaç duyarlar. Biraz daha açarsak; deniz suyu içen hayvanlar için en büyük zorluk, deniz suyuyla birlikte aldıkları tuzu atmaktır; şayet bu tuzu vücutlarından atamazlarsa, vücutlarına giren suyun hiçbir faydası olmaz ve çöldeki canlının susuz kalması gibi, denizde susuz kalmış olurlar.

Solungaçla solunum yapan balıklar için tuzlu su içmek zaten kaçamayacakları bir durum ve hayatlarının otomatik bir gerçeğidir. Ancak Rab-bimiz onlara şöyle bir özellik bahsetmiştir: Ağzlarından vücutlarına giren deniz suyunun su kısmı bağırsaklarında emilirken, tuzu kanlarından solungaçlarına taşınır ve solungaçların özel yaratılmış hücreleri bu tuzu kandan çekip, tekrar denize gönderir.

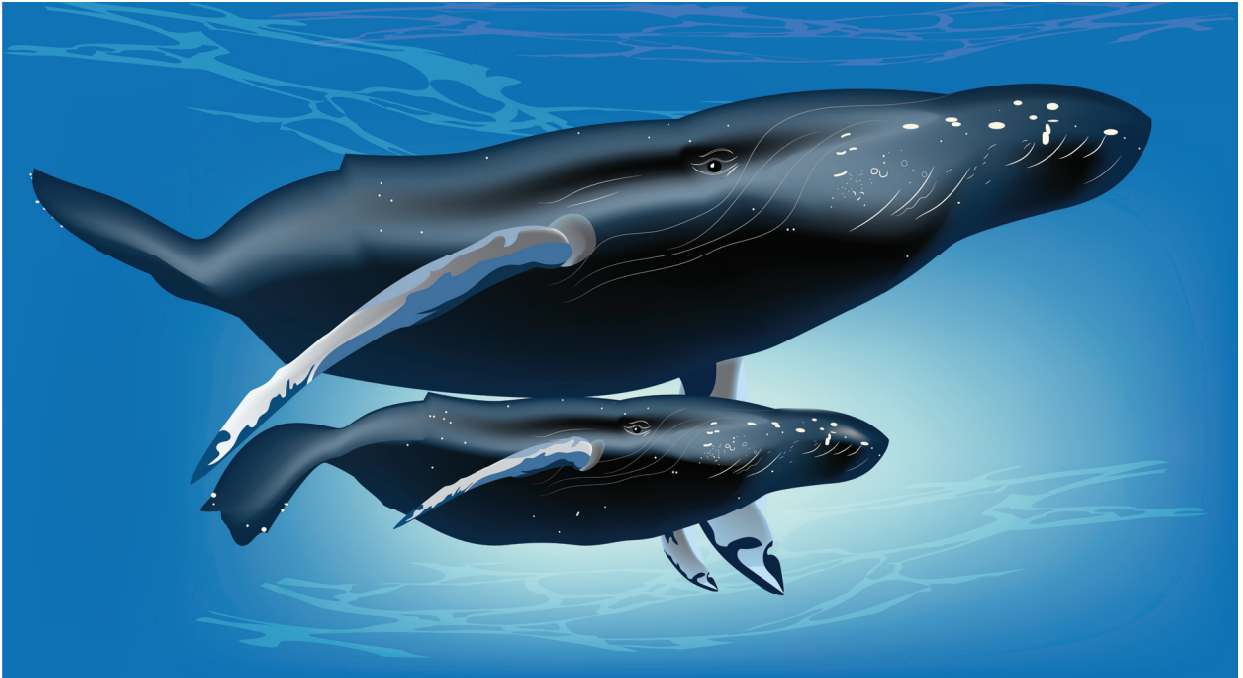
Ancak solungaçları olmayan, yani bizim gibi akciğerlerle solunum yapan memeliler, kuşlar ve sürüngenler için çok daha kompleks ve özel tuzdan arındırma ve suyu koruma cihazlarına ihtiyaç vardır. Bu fazla tuzun atılması deniz memelilerine verilen böbrekler yoluyla halledilir. Mesela, balinaların idrarları çok yoğun tuzludur, bu konsantre idrarın oluşturulması böbreklerindeki hücrelerin tuzu kandan ayırabilmeleriyle yerine getirilir. Bu özel böbrekler tonlarca tuzu atmaya yardımcı olan yüzlerce küçük filtreleme ünitesine bölünmüştür.

Kuşlarda ve sürüngenlerde ise vücuttaki fazla tuzun atılması böbreklerin yerine özel tuz bezleriyle yapılır. Martı ve karabatak gibi deniz kuşlarının genellikle kafalarında ve gözlerinin üzerinde yüksek yoğunlukta tuz salgılayan bezleri, kandan tuzu alarak dışarı atar. Enteresan bir şekilde yılın büyük bir

bölümünü denizde, zaman zaman da deniz dışında yaşayabilen bazı kuşların tuz bezleri dokuları mevsimlere göre değişebilmektedir. Sürüngenler de kuşlara benzer şekilde gözlerinin arkalarındaki tuz bezleriyle kandan tuzu ayırıp atarlar. Deniz kaplumbağalarının ağladıkları şeklinde değerlendirilen gözlerinden akan su aslında bu tuz bezlerinin faaliyetidir.

İçmek mi, içmemek mi?

Bazı hayvanların gıdalarını yerken ister istemez tuzlu suyu da içlerine alması ve sonra bu tuzun vücut içlerinin sıvı yoğunluğunu bozmaması için atılması, metabolik açıdan zorlanacak bir durumu yaşamaları demektir. Bu yüzden su ihtiyaçlarını mümkün olduğunca yedikleri avların etlerinden elde etmeyi ve içlerine çok fazla deniz suyu almadan yemeyi başarma kabiliyetlerine sahip kılınmışlardır.

Deniz memelilerinin hemen hemen hepsi etoburdur. Orca'lar, balinalar, yunuslar, morslar ve su samurları gibi yırtıcı türlerin hepsi etle beslenir. Balina türleri kril olarak bilinen küçük karideslerin teşkil ettiği sürüleri yerler. Balık ve benzeri deniz canlılarını yemek, kendileriyle benzer su muhtevasına sahip hayvanları yeme mânâsına geldiğinden bunun sağlam bir su elde etme ve koruma mekanizması olduğunu ortaya çıkarmıştır. Mesela; 1970'lerde yapılan bir çalışma, sadece balık yiyerek beslenmenin, fil foku yavrularının sağlıklı kalmak için bir yudum bile suya ihtiyaç duymadan, su ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini göstermiştir. Bununla birlikte yine de bazı deniz memelileri tuzsuz suya karşı koyamazlar. Özellikle kıyıya yakın veya düşük tuzluluk nispetine sahip nehir ağızlarındaki tatlı su akıntılarını kollayan deniz inekleri buna iyi bir örnektir. Florida sahillerindeki deniz inekleri bazen lezzetli bir yudum su için teknelere yaklaşmakta ve insanların verdikleri tatlı suyu sevinçle almaktadırlar. Benzer şekilde Kuzey Amerika'nın Dosis Boğazı, Labrador ve Newfoundland kıyıları açıklarında yaşayan başlıklı fok yavrularının deniz suyunu ve yağan karı yuttukları kaydedilmiştir. Zira okyanusa yağan kar tatlı sudan ibarettir.

Kısacası deniz suyunda yaşarken hayatta kalmak için üç temel kaideye uymak şarttır: Sulu yiyecekler yemek, gerektiğinde tatlı su bulmak

ve fazla tuzu idrar yoluyla atmak. Yaratıldıklarından bu yana geçerliliğini koruyan bu üç temel özelliği koruduğu için hayatlarını devam ettirebilmiş olan deniz memelileri, eğer evrimcilerin iddia ettikleri gibi karadan denize geçmişlerse bu adaptasyonları deneme-yanılma yoluyla veya tesadüfen, kendi kendilerine nasıl geliştirebilmişlerdir?

Tesadüfî mutasyonların milyonlarca yıl birikip mühendislik eseri bir su arıtma cihazı gibi tuz yoğunlaştırıcı böbrek hücreleri, su kaybını önleyici olarak idrar yoğunlaştırma sistemi, gıda alırken çok az miktarda kaçan deniz suyu dışında fazla miktarda suyun sindirim sistemine gitmesini önleme şeklindeki tedbirleri akılsız ve şuursuz hayvanlar kendileri geliştirebilir mi? Burada nazara aldığımız husus sadece susuz kalmama açısından gereken tedbirlerdir. Karadan suya geçmek için gereken bacakların ve kuyruğun yüzgece dönüşmesi, nefes borusu ve burun deliklerinin konumunun değişmesi, yavru doğumunun ve emzirme mekanizmasının karada-kinin tam aksine olması gibi (karada doğumda yavrunun başı önde gelir, denizde ise kuyruk önde gelir; yavrunun boğulmaması için baş en son çıkar) anatomik ve fizyolojik farklılıkların tesadüfen oluştuğunun izahı yapılamaz. Karada emen yavrunun boğazına süttten başka bir şey gitmez, denizde emzirirken ise tuzlu su kaçmaması için yavrunun ağzı ile memelerin başı sızdırmaz contalar

Solungaçla solunum yapan balıklar için tuzlu su içmek zaten kaçamayacakları bir durum ve hayatlarının otomatik bir gerçeğidir. Ancak Rabbimiz onlara şöyle bir özellik bahşetmiştir: Ağızlarından vücutlarına giren deniz suyunun su kısmı bağırsaklarında emilirken, tuzu kanlarından solungaçlarına taşınır ve solungaçların özel yaratılmış hücreleri bu tuzu kandan çekip, tekrar denize gönderir.

gibi birbirine yapışır. Bütün bunlar, akılsız ve şuursuz mutasyonların kazandırmayacağı kadar mükemmel mekanizmalar olup, asla tesadüflere verilemeyeceğinden, evrim teorisinin izahta aciz kaldığı durumlardır.

Bugünkü ilmî birikimizle ancak anlamaya çalıştığımız biyokimya, fizyoloji, organ ve doku histolojisini akılsız ve şuursuz hayvanların karadan denize geçmek ve hayatta kalmak için kendilerinin geliştirip kendi üzerlerinde uyguladıklarına inanmayı ise hiçbir akıl sahibi insandan bekleyemeyiz. ❏

Gönül Koyma!

Ey kadim dostum! Hep beraberdik ısıltılı günlerde
Gönül koyarak niçin bulunursun ağır sitemlerde?
Köprüleri yıkma hemen başa gelen sıkıntılarda
Ne bulursun ki aslı olmayan düzmece ithamlarda!
Bak, nefisler damıtılıyor bir bir zor imtihanlarda.

Ne istersin günahkâr pençesindeki günahsızlardan?
Mazlumların ahı çıkar bir gün bütün ahlaksızlardan
Tarih de çok çekti, ukbâsını yakan insafsızlardan
Omzuma yasla kederlerini birlikte paylaşalım
Bozma safvetini, tuzakları bozmaya çalışalım.

Kalpleri kırma mezar kaçkınlarının kem sözleriyle
Müstakime kır dümeni sahabenin benzerleriyle
Kader ayırmasın seni Allah için sevenleriyle
Topuz değil nurla vur, salihlere fitne ulaşmasın
Suçsuzların üstüne tek bir damla leke bulaşmasın.

Devrilecek kütükler tereddüde düşürmesin seni
Savrulacak yapraklar kesmesin güzelim nefesini
Tüm maziye silerek niçin yükseltirsin ki sesini?
Kullar değil hatta utanacaktır atılan yalanlar
Yine onlar olur iftiraları altında kalanlar.

Yarın üzülüp de yaptıklarından pişman olacaksın
Sözlerinden utanıp bakışlarını kaçıracaksın
Günahını aldığı mazlumlara son kez bakacaksın
Göreceksin kandırıldığını hak hukuk geldiğinde
Toprak kabul eder mi ki onları, sen affettiğinde?

Baybars Yılmaz

caglayandergisi.com

Birlikte Yaşamamanın Üç Farklı Yorumu: Habermas, Nursî ve Gülen

Çağdaş felsefe ve sosyolojinin önde gelen isimlerinden Alman filozof ve sosyolog Jürgen Habermas'a (1929–2026) göre modern çağın en büyük krizi, aklın hakikati arayan bir imkân olmaktan çıkıp bir araca dönüşmesidir. Habermas, konuşma ve karşılıklı anlama yoluyla farklı inanç ve düşüncelerin birlikte yaşayabileceğini savunur. Bu yaklaşım, Samuel P. Huntington'ın medeniyetler çatışması fikriyle de belirgin bir tezat oluşturur.

Modern düşünce tarihinde bazı isimler, yalnızca kendi dönemlerini açıklamakla kalmaz, kendilerinden sonraki entelektüel tartışmalar üzerinde de belirleyici bir etki yapar. *Demokrasi, kamusal alan ve iletişim* üzerine geliştirdiği teorilerle çağdaş felsefe ve sosyoloji literatüründe merkezî bir konuma sahip olan Alman filozof ve sosyolog Jürgen Habermas, bu isimlerden biridir. Habermas, özellikle *iletişimsel akıl, kamusal alan ve müzakereci demokrasi* kavramları üzerinden, modern toplumlarda bir arada yaşamının imkânlarını sorgular, eleştirel bir düşünce ufku ortaya koyar.

Onun ortaya koyduğu bu çerçeve yalnızca Batı düşüncesiyle sınırlı kalmaz. Farklı düşünce geleneklerinde, farklı kavramlarla fakat benzer bir ruhla tekrar karşımıza çıkar. Bu benzerlik yalnızca kavramsal bir yakınlık değil, aynı zamanda insanlığın ortak bir arayışıdır.

Bu noktada Bediüzzaman Said Nursî ve onun düşünce çizgisini devam ettiren Fethullah Gülen Hocaefendi ile Habermas arasında kurulabilecek ilişki, günümüz dünyasında birlikte yaşama arayışlarını anlama açısından önem arz etmektedir. Fakat bu teorik çerçeve, şöyle bir soruyu akla getirir: “Acaba farklı inançların, kültürlerin ve akıl biçimlerinin bir arada yaşayabilmesi mümkün müdür?”

Bu soruya Habermas’ın nasıl cevap verdiğini anlaya-

Jürgen Habermas

bilmek için öncelikle onun düşünce dünyasını oluşturan arka plana kısaca bakmakta fayda var. 14 Mart 2026’da vefat eden Habermas, 1929 Düsseldorf (Almanya) doğumludur. Çocukluk yıllarını II. Dünya Savaşı’nın gölgesinde geçirmiş olması, totaliter rejimlerin dili bir tahakküm aracı olarak kullanımına bizzat tanıklık etmesine yol açmış; bu deneyim, onun düşünce dünyasında derin ve kalıcı izler bırakmıştır. Onun için mesele sadece düşünmek değil, konuşmanın ahlakını kurmaktır. O, Frankfurt Okulu’nun* ikinci kuşak temsilcileri olan Theodor Adorno ve Max Horkheimer’in eleştirel teorisini daha ileri taşıyarak iletişimi merkeze alır. Ona göre modern çağın en büyük krizi, aklın bir araç hâline getirilmesidir. Hakikati araması için insana verilen akıl, asıl

mecrasından saptırılmış ve sadece üstün gelme vasıtasına dönüştürülmüştür.¹

Habermas’ın bu tespiti, onu yeni bir akıl anlayışı geliştirmeye sevk eder. Buna göre günümüz çağdaş toplumu, farklı inanç ve dünya görüşlerinin bir arada yaşayabileceği bir *iletişim alanı* oluşturabilirse, beraber yaşamak mümkün olabilir. Bu anlayışta akıl, anlamaya çalışan bir yeti hâline gelir. İnsanlar, ideal bir konuşma ortamında bir araya geldiklerinde güçten bağımsız olarak en güçlü argümanlara yönelirler.² Bu düşünce, onun *kamusal alan* teorisiyle toplumsal bir boyut kazanır. Kamusal alan, bireylerin korkmadan konuşabildiği, farklılıkların bir avantaj olarak görüldüğü ve hakikatin birlikte arandığı bir hayat tarzı olur.³ Bu zemin üzerinde yükselen *müzakereci demok-*

rasi sadece sandığa indirgenmez; konuşma ve anlaşmanın bir süreci olarak tanımlanır.⁴

Onun bu tezi, 20. yüzyılın sonlarında ortaya atılan *medeniyetler çatışması* fikriyle de tezat oluşturur. Samuel P. Huntington tarafından dile getirilen bu düşünce, Soğuk Savaş sonrası dünyanın kültürel ve dinî fay hatları üzerinden bölüneceği şeklindedir. Özellikle İslam ve Batı arasında derin ve uzlaşmaz farklar vardır ve bu nedenle söz konusu yaklaşım, dinler arası farklılıkları bir çatışma sebebi olarak görür.⁵

Habermas bu karamsar tabloya *iletişimsel* akıl fikriyle alternatif bir imkân sunar. Ona göre dinler ve kültürler arasındaki farklılıklar, doğru bir iletişim zemini kurulursa çatışmaya değil, karşılıklı öğrenmeye, tanışmaya dönüşebilir. Nitekim onun post-seküler toplum fikrine göre din, modern dünyada varlığını sürdürmeye devam edecektir. Ancak bunun için dinî dilin, kamusal alanda herkesin anlayabileceği ortak ve erişilebilir bir ifade biçimine dönüştürülmesi gerekir.⁶ Bu yapılabilirse din, kamusal tartışmaya katkı sağlayabilecek hatta çok ciddi çözümler sunabilecek evrensel bir kaynaklık teşkil eder.

Bu yaklaşım, İslam düşüncesinde Bediüzzaman Said Nursî tarafından Habermas'tan çok önce benzer şekilde dile getirilmiştir. Nursî, insanların korkmadan konuşabildiği ve hakikatin birlikte arandığı çoğulcu bir düşünce sistemini *münazara* ve *meşveret*⁷ kavramları üzerinden ele alır. Ona göre hakikat, baskıyla değil, serbest tartışmayla

Bediüzzaman Hazretleri, insanların korkmadan konuşabildiği ve hakikatin birlikte arandığı çoğulcu bir düşünce sistemini münazara ve meşveret kavramları üzerinden ele alır. Ona göre hakikat, baskıyla değil, serbest tartışmayla ortaya çıkar. “Hem tesâdüm-ü efkârdan ve tehâlûf-ü ukûlden hakikat tamamıyla tezâhür eder.” sözü, onun önemle üzerinde durduğu bir meseledir.

ortaya çıkar. “Hem tesâdüm-ü efkârdan ve tehâlûf-ü ukûlden hakikat tamamıyla tezâhür eder.” sözü onun önemle üzerinde durduğu bir meseledir. O, hak namına, hakikat hesabına fikirlerin çarpışmasından maksadın, ana meselelerde ittifak ettikten sonra vesile ve vasitalarda farklı görüşleri dile getirmek⁸ olarak görür. Ayrıca hakikatin ortaya çıkışını *müdâvele-i efkâr* ve *tesâdüm-ü efkâr*⁹ kavramlarıyla açıklayan Bediüzzaman, insanların fikirlerini serbestçe ifade edebildiği bir ortamda, farklı fikirlerin özgürce ifade

edilmesinden hakikatin doğacağını belirtmiştir.

Nursî'nin bu teorik yaklaşımı, toplumsal düzeyde meşveret kavramıyla somutlaşır. Meşveret ise bu anlayışın toplumsal bir karşılığı olup kararların ortak akılla alınmasını temel bir ilke olarak görür. Onun konuyla ilgili şu ifadesi çok dikkat çekicidir: *Müslümanların hayat-ı içtîmaiye-i İslâmiyedeki saadetlerinin anahtarı, meşveret-i şer'iyedir*.¹⁰ Bu vurgu fikir alışverişinin, insanî bir yöntem olmasının ötesinde dinî ve ahlakî bir zorunluluk olduğu-

Fethullah Gülen Hocaefendi, diyalog ve hizmet pratiğiyle farklı inanç mensuplarının bir arada yaşayabileceğini somut örneklerle ortaya koyar. London School of Economics'te sunulan bir tebliğde ABD'li akademisyen Richard Penaskovic, "Huntington nerede çatışma görüyorsa, Gülen orada barış görür." sözleriyle bunu ifade eder.

nu ortaya koyar. Bu yönüyle onun düşüncesi, Habermas'ın müzakereci demokrasi anlayışıyla güçlü bir paralellik arz eder ancak Habermas, bu süreci seküler bir rasyonaliteye dayandırırken Nursî akıl ile vahyi birlikte ele alır.

Bu çizgiyi, sonraki dönemde Fethullah Gülen Hocaefendi pratik bir zeminde daha da ileri taşır. Dolayısıyla Gülen'de diyalog, yani fikir alışverişi teorik bir hakikat arayışından ziyade, toplumsal barışı inşa etmenin bir aracı olarak belirir. Bu yaklaşımın somut örneklerinden biri, 1998 yılında Papa John Paul II ile Vatikan'daki görüşmesidir. Bu buluşmada dinler arası ilişkilerin çatışma zemininde değil, ortak değerler üzerinden kurulması gerektiğini vurgulayan Gülen; özellikle eğitim temelli iş birliklerini öne çıkarmıştır. Bu çerçevede öğrenci değişim programları geliştirilmesini, Harran Üniversitesi bünyesinde üç dinin birlikte okutulduğu bir fakültenin açılabilmesi fikrini dile getirmiştir.¹¹ Bu öneriler, diya-

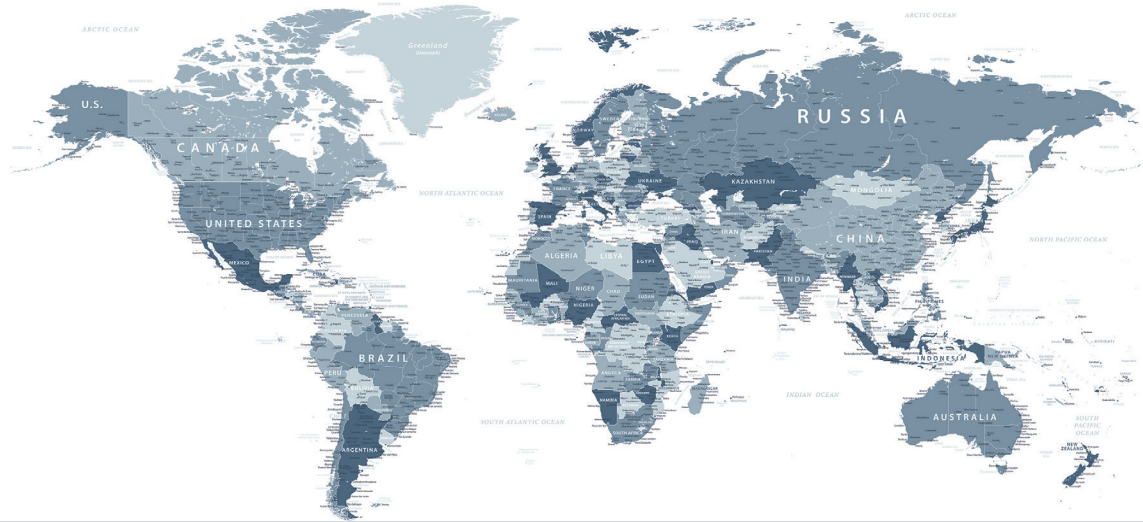
log ve fikir alışverişini teorik bir söylem olmaktan çıkarıp kurumsal ve sürdürülebilir bir barış projesine dönüştürmenin somut bir göstergesidir.

Bu üç yaklaşım birlikte değerlendirildiğinde aralarındaki kesişim noktaları ve olası farklılıklar daha görünür hâle gelir. Habermas için diyalog ve fikir alışverişi, hakikatin üretildiği epistemolojik bir süreçtir. Nursî için münazara ve fikir alışverişi, hakikatin ahlakî sınırlar içerisinde ele alınmasını gerektiren bir durumdur. Gülen için ise diyalog ve fikir alışverişi, öncelikle birlikte yaşamın zeminini oluşturan bir barış dilidir. Bu üç yaklaşım, farklı önceliklere sahip olsa da ortak bir noktada buluşur. Bu buluşma, insanlar dilerse konuşarak, görüşerek ve diyalog kurarak toplumlar arasında oluşturulmak istenen çatışmaların önünü alabilir.

Bu ortak zemin, özellikle farklı din mensupları arasındaki ilişkiler söz konusu olduğunda daha da kritik bir anlam kazanır. Bu üç önemli düşün-

ce insanının getirdiği açılım, Huntington'ın ileri sürdüğü medeniyetler çatışması tezini tersine çevirerek bütün insanlığın faydasına olacak şekilde medeniyetler buluşmasına dönüştürebilir. Habermas, bunu rasyonel iletişim üzerinden yaparken Nursî, iman ile aklı uzlaştırarak dinin çatışma değil, anlam ve anlaşma kaynağı olduğuna vurgu yapar. Gülen ise diyalog ve hizmet pratiğiyle farklı inançların bir arada yaşayabileceğini somut örneklerle gösterir.

Gülen'in bu yaklaşımı akademik dünyada ses getirmiştir. London School of Economics'te düzenlenen ve *birlikte yaşama ve diyalog* temasını ele alan bir konferansta Amerikalı akademisyen Richard Penaskovic, "*Gülen'in Medeniyetler Çatışması Tezine Cevabı*" başlıklı bir tebliğ sunar. Penaskovic burada dikkat çekici bir karşılaştırma yaptıktan sonra sözünü şöyle bağlar: *Huntington nerede çatışma görüyorsa Gülen orada barış görür. Huntington'un İslam-Batı ilişkisine dair karamsar perspektifine*

Jürgen Habermas, Said Nursî ve Fethullah Gülen, farklı kavramlarla da olsa hakikatin diyalog ve fikir alışverişiyle ortaya çıkacağını vurgular. Bu ortak zemin, özellikle farklı din mensupları arasındaki ilişkilerde çatışma yerine birlikte yaşama imkânını öne çıkarır. Böyle bir yaklaşım, Samuel P. Huntington'ın medeniyetler çatışması tezine karşı, medeniyetler arasında buluşma ihtimalini güçlendirir.

karşılık Gülen, umut ve iyimserlikten söz eder.¹²

Bütün bu tartışmalar bizi tekrar başlangıçtaki temel soruya götürür: “Acaba insanlık, farklılıklarıyla birlikte, barış içinde bir arada yaşayabilir mi?” Bu soruya verilen cevaplar, modern dünyanın geleceğini de belirleyecek nitelikte olacaktır. Bu noktada, Habermas'ın teorik çerçevesi, Nursî'nin iman-akıl dengesi ve Gülen'in diyalog pratiği birlikte düşünüldüğünde, bireylerin korkmadan konuşabildiği, farklılıkların bir avantaj olarak görüldüğü ve hakikatin birlikte arandığı yeni bir dünya kurma ihtimalinin hiç de zor olmadığı görülecektir.

Bu ihtimal aynı zamanda bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Bugün en çok ihtiyaç duyulan şey, bu üç yapıcı düşüncenin yeniden canlandırılmasıdır. Çünkü hakikat, sadece doğruyu söy-

lemekte değil, aynı zamanda başkalarının düşüncelerini saygıyla dinleyebilme cesaretinde gizlidir.

* 20. yüzyılın başlarında Almanya'da ortaya çıkan ve toplumu, kültürü ve modernliği eleştirel olarak inceleyen bir düşünce geleneğidir. Adını, Frankfurt School'un kurumsal merkezi olan Institute for Social Research'ten alır.

Kaynaklar

1. Ömer Yıldırım, “Jürgen Habermas”, felsefe.gen.tr
2. Hasan Şen, “Jürgen Habermas'ın Yöntem Anlayışı”, *Sosyoloji Dergisi*, Yıl. 2011 Sayı, 25: 39-52.
3. Hakan Kulak, “Habermas'ın Kamusal Alan Düşüncesi”, *dergipark.org.tr*
4. Kazım Sarıkavak, “J. Habermas'ın Müzakereci Demokrasi Kuramı”, *demokrasiplatformu.com*
5. Huntington, S. P., *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin*

Yeniden Kurulması, Çev. M. Turhan ve C. Soydemir, Okuyan Us Yay., İst., 2004, s. 378-380.

6. Abdurrahman Arvas, “J. Habermas'ın Din Düşünceleri Üzerine Bir Okuma Denemesi”, *DİSAR: Din Sosyolojisi Araştırmaları*, 2022, cilt: II, sy.: 3, s. 47-70.
7. Bediüzzaman, S. Nursî, *Tarihçe-i Hayat*, Süreyya Yay. İst., 2019, s. 73, 92.
8. Nursî, *Mektubat*, Süreyya Yay., 2019, s. 391-392.
9. Nursî, *Münâzarât* Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2020, s. 48.
10. Nursî, *Tarihçe-i Hayat*, Süreyya Yay., İstanbul 2019, s. 111.
11. <https://fgulen.com/tr/hayati-tr/sorularla-fethullah-gulen/fgulen-com-fethullah-gulen-papa-ile-neden-gorusmustur-fethullah-gulen-papalik-misyonunun-bir-parcasi-midir>
12. <https://www.fgulen.com/tr/basindan-tr/haberler/Zaman-Huntingtonin-Catisma-Gordugu-Her-Yerde-Gulen-Baris-Goruyor>

Istılahtan Islaha

Hocaefendi'nin
Terminolojisinde
Bir Yolculuk Denemesi

Arapça “s-l-h” kökünden süzülen bu kelimelerden biri mânâya istikamet çizerken, diğeri maddeye yön verir. Istilah, zihnin kaotik düğümlerini çözüp tasavvuru berraklaştırırken; ıslah, dağılmış olanı toparlar, içtimai nizâmı kurar. Böylece düşünceyle eylem arasında ince fakat sarsılmaz bir köprü kurulur: Istilahla mânâ inşa edilir, ıslahla dünya şekillenir.

Istılah ve ıslah... Aynı kökten doğmuş bu iki kelimedenden birincisi düşünce, ikincisi ise aksiyonun sancısını taşır. Biri tefekkürün derin dehlizlerinde yankılanırken, diğeri hayatın çehresinde yeniden yeşeren bir diriliş nağmesidir. Arapça “s-l-h” kökünden süzülen bu kelimelerden biri mânâyâ istikamet çizerken, diğeri maddeye yön verir. Istılah, zihnin kaotik düğümlerini çözüp tasavvuru beraklaştırırken; ıslah, dağılmış olanı derleyip toparlar, içtimai nizâmı inşa eder. Böylece, düşünceyle eylem arasında ince fakat sarsılmaz bir köprü kurulur: Istılahla mânâ inşa edilir, ıslahla dünya şekillenir.

Istılah ve ıslah, bir aynanın iki yüzü gibi birbirini tamamlayan iki hakikattir; biri mânâyı zihne yaklaştıran bir pusula, diğeri maddeyi arındıran bir nurdur. Aslında bu iki kavram, tecdîd ufkunda birleşmektedir. Istılah, düşüncenin dolambaçlı sokaklarında yankılanan bir çağrı gibi, kelimelere yeni bir ruh üfler; ıslah ise, zamanın yıpratmış dokuyu ilmek ilmek işler. Biri kalem ucunda neşvünemâ bulan bir nevbahar, diğeri hayatın içinde filizlenen bir diriliştir. Düşünceyle eylem, mânâ ile madde, düşünce ile düzen... Hepsi bu iki kelimenin müttemadi deveranında mânâsını bulur.

Tarih, potansiyellerin sırandığı ve yeri geldiğinde dönüşüp yön bulduğu büyük bir sahnedir. Bu sahnede ke-

Fethullah Gülen Hocaefendi, ilim ve hikmet deryasında yoğurduğu kelimelerle bir terminoloji oluşturmuş, kavramlar üzerinden gönülleri ve zihinleri inşa etmeye çabalamıştır. O, kelimeyi mânâ ile taçlandıran bir fikir mimarı, mefkûreyi eyleme dönüştüren bir ihya öncüsüdür.

limeler ve kavramlar, yüklenedikleri değerler üzerinden bu dönüşüme etki eder. Istılahın bereketli topraklarında kök salan fikirler, ıslahın ikliminde gelişip olgunlaşır. Böylece fikirler, aşılmaz sanılan duvarları aşar ve zamana mühür vurur.

O hâlde, bir dönemin ruhunu kavramak için yalnızca onun eylemlerine değil, kelimelerine de kulak vermek gerekir. Çünkü terminoloji, zihnin haritasıdır; her kelime bir ufuk, her kavram bir kapıdır. Zamanlarını aşan âbide şahsiyetler, kendilerine has terminolojileri vesilesiyle bu kapıları aralayıp muhataplarını yeni

ufuklara taşımışlardır. Dolayısıyla onları derinlemesine anlamak, sadece eserlerine yüzeysel bakmakla değil, kavram dünyalarının derinliklerine nüfuz etmekle mümkündür. Zira ıstılah, düşüncenin ince nakşıdır; ıslah ise bu nakşın hayata işlenmiş hâlidir. Böylelikle kelime ve kavramların ardında saklı anlamlar, bir harekete dönüşerek zamanın ötesinde yankılanır.

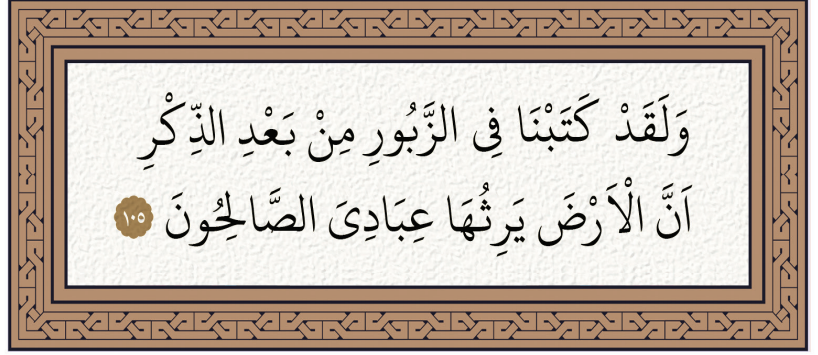
“Yenilenme” duygu ve düşüncesi, bizim kültür ve medeniyet havzamızın gürül gürül akan bir kaynağıdır. Kökleri mazide sabit ama dalları istikbale uzanan bir çınarıdır. O, zamanın pasını

“Yeryüzü mirasçıları”, yalnızca bir söz dizimi değil, bir kimliktir; bir iddia değil, bir istikamet beyanıdır. O, inanan yüreklere mesuliyet yükleyen bir hakikat müjdesi, dünyanın dört bir yanında yankılanan bir şuur çağrısıdır. Ve her çağda bu mirası hakkıyla omuzlayanlar, düşüncenin ıstılahını eylemin ıslahına dönüştürenler elbette olacaktır.

silen bir hakikat rüzgârı ve ruhlarla tazelik üfleyen diriltici bir nefestir. Bu yüzden, tecdid yalnızca bir düşünce değil, aynı zamanda bir aksiyondur; geçmişin mirasını koruyarak onu geleceğe taşıyan, her çağda yeni bir mânâ derinliğiyle yankılanan bir çağrıdır. İşte Fethullah Gülen Hocaefendi de ilim ve hikmet deryasında yoğurduğu kelimelerle bir kavram terminolojisi oluşturmuş, kavramlar üzerinden gönülleri ve zihinleri inşa etmeye çabalamıştır. Onun ıstılahları, toprak altındaki köklere yeniden can suyu vermiş; unutulmuş, yıpranmış yahut zihinlerden silinmeye yüz tutmuş mefhumları dirilterek, çağının idrakinde yeni ufuklar açmıştır. O, kelimeyi mânâ ile taçlandıran bir fikir mimarı, mefkûreyi eyleme dönüştüren bir ihya öncüsüdür.

Onun dilinden dökülen ya da kaleminden süzülen her kavram, bir çınar gibi kök salar. Zamanı ve mekânı aşan bir hakikat esintisi taşır. O, düşünceyi yalnızca kuramsallaştırmakla yetinmez, kalem ucunda işlediği incelikleri örnekliğiyle hayatın içine nakşeder.

Tıpkı bir mimarın, en ince detayına kadar işlediği bir

yapı gibi, o da kelimeleri sabırla ve titizlikle işleyerek bir terminoloji inşa etmiştir. Onun irfan atlasında yankılanan her terkip, sadece bir ıstılah değil, aynı zamanda bir şuur inşasıdır. Onu anlamak, eserlerine göz gezdirmekle değil, onun kavram dünyasında yolculuğa çıkmakla mümkündür. Zira ıstılahı anlamayan, ıslahı da kavrayamaz; kelimelerindeki derinliği sezmeden, onun inşa ettiği ruh ve medeniyet dünyasını idrak edemez.

Mesela Muhterem Hocaefendi, “yeryüzü mirasçıları” der ve onu bayraklaştırır. Yüzeysel bir bakışla bu terkinin bağlamının ne olduğunu hemen kavrayamayabilirsiniz. Ama iyice teemmül ettiğinizde, bu kavramın aslında şu âyet-i kerimeye râci olduğunu fark edersiniz: “Şu kesindir ki Biz Zikir’den (Tevrat’tan) sonra Zebur’da

da: ‘Dünyaya salih kullarım varis olacaklar. Dünya onlara kalacak’ diye yazmışsınız” (Enbiyâ, 21/105).¹ Evet o, ilgili âyetin ana mesajına odaklanır ve bu mesajı asrın idrakine uygun şekilde sunabilmek gayesine matuf olarak “yeryüzü mirasçıları” terkinini âdeta bir mühür gibi tasavvur dünyamıza nakşeder. Bu terkip, sadece bir kelime öbeği değil, zamanın derinliklerinden süzülüp gelen bir hakikatin sesi, bir dava neferinin dilinden dökülen bir ümit sedasıdır. O, mazinin aynasında yankılanan ilahî vaadi bugünün dünyasına, bugünün idrâkiyle taşır ve bu kavramla, sorumluluk bilincine ermiş gönüllerin yeryüzünü bir emanet şuuruyla kuşatmasını, adalet ve ihya ufkuyula insanlığa nefes olmasını murad eder.

İşte bu yüzden, “yeryüzü mirasçıları”, yalnızca bir söz

dizimi değil, bir kimliktir; bir iddia değil, bir istikamet beyanıdır. O, inanan yürek- lere mesuliyet yükleyen bir hakikat müjdesi, dünyanın dört bir yanında yankılanan bir şuur çağrısıdır. Ve her çağda bu mirası hakkıyla omuzlayanlar, düşüncenin ıstılahını eylemin ıslahına dönüştürenler elbette olac- tır.

Evet, onun terminoloji- sinde kavramlar birbirle- riyle ahenkli bir bütünlük arz eder. Onun düşünce ik- liminde bir kavramı ince- lerken başka bir derin kav- ramın diriltici esintileriyle hemhâl olabilirsiniz. Mesela yeryüzü mirasçılarının va- sıflarından dem vurduğu bu siyakta, “şuur” okuması ya- parken sizi “kolektif şuur” kavramı karşılayıverir. “*Ce- maat olmak, kolektif şuur ile elde edilir*”, der. Ve bir anda, “cemaat” kavramını nitelik- li bir buudla buluşturur. O, cemaatleşmeyi, bir “şuur” ve “bilinç” ameliyesi olarak tanımlar: “*Kolektif şuur, fer- di kendi yapısı içinde eritir ve onu çok buudlarından bir buud hâline getirir ve artık orada mutlak fert yoktur, ce- maat vardır. Fert cemaatleş- miş, cemaat de âdeta tek bir fert olmuştur.*”² Bunu ifade ederken ferdî istidatların kolektif şuur içinde inkişaf edebilmesinin ne derece önemli olduğunu vurgula- maktan da geri durmaz ve âdeta ferdin kolektif şuur içinde çiçek açmasının yol haritasını çizer: “... Aksine kolektif şuur; farklı istidat ve kabiliyetlerin inkişaf etmesi için uygun bir ortam hazırla-

manın ad ve unvanıdır. Evet, o, gerçek mânâ ve muhteva- sıyla ortaya konulduğunda, insanlar o zeminde beyin fır- tınaları yaşar, kendilerini ra- hatça ifade eder ve fikirlerini açık bir şekilde ortaya koyar- lar.”³

Bunların yanı sıra, “hiz- metkâr liderlik”, “hissî kar- deşlik”, “kafa ve kalb izdivacı”, “kendini sıfırlamak”, “mefkû- re insanı”, “mefkûre muha- cirleri”, “muhabbet fedaisi”, “sohbet-i Cânân”, “varlığın mânâ buudu”, “yenilenme cehdi”, “manevî gerilim hattı” gibi yüzlerce terkiib, Fethullah Gülen Hocaefendi’nin ilim ve irfanla harmanlanmış düşün- ce sisteminin kavramsal um- deleri olmuştur.

Burada dikkat çekici bir nokta, “ıstılah” ile “ıslah” arasındaki kök birlikteliği- dir. İstılah, bir anlamda kav- ramsal çerçevelerin inşası- dır; ıslah ise, bu çerçeveler içinde hayatı, düşünceyi ve toplumu doğru istikamet- te yenileme çabasıdır. Onun düşünce dünyasında bu iki olgu birbirinden ayrılmaz bir bütündür. O, kavramları inşa ederken aynı zamanda amelî bir ıslah hamlesi gerçekleştirmişti.

O, tecdit ruhuyla, gelene- ğin derinliğine sadık kalır- ken aynı zamanda modern dönemlerin dinamiklerini de hesaba katarak yepyeni açılımlar sunmuştur. Bu bağlamda, yine onun düşün- ce dünyamıza armağan etti- ği “yaşatma ideali” düsturu öne çıkar. Yaşatma ideali, bencilliği ve bireyselliği ge- ride bırakan bir fedakârlık ruhu ile insanlığın ıslahı

yolunda çalışma şuurunu ifade eder. Bu ideal, hizmet erlerinin temel motivasyon kaynağı olmuş ve onu takip edenler için bir düstur hâli- ne gelmiştir.

Netice itibarıyla M. Fet- hullah Gülen Hocaefendi ıstılahlarını, sadece kavramlar âlemine yeni anlamlar kat- mak için üretmemiş, aynı zamanda onları birer ıslah vesilesi olarak kullanmıştır. Onun oluşturduğu kavramsal çerçeve, bireysel ve toplumsal düzeyde bir diriliş ve ihya ha- reketinin anahtarı olmuştur. Böylece, düşüncenin derin- liğinde şekillenen ıstılahlar, pratikte bir ahlak ve hizmet anlayışına dönüşerek ıslahın ta kendisi olmuştur.

Hocaefendi’nin litera- türüne bakıldığında, onun sadece teorik bir kelime mi- marı olmadığı, bilakis bu ke- limeleri hayatın içinde ete kemiğe büründürerek, ne- sillerin inşasında bir rehber ve bir beyin yapıcısı olduğu aşikârdır.

Onun ıstılahlarından doğan bu ıslah hamlesi, zihin- leri ve kalpleri mamur eden bir tecdid hareketine dönüş- müştür. Bu yönüyle, o bir mü- tefekkir, bir aksiyon insanı ve nihayetinde çağının ruhuna yeni bir soluk getiren bir tec- dit kahramanıdır.

Kaynaklar

1. Prof. Dr. Suat Yıldırım, *Kur’ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâlî*, İstanbul: Define Yayınları, 2013, s. 330.
2. M. Fethullah Gülen, *Fasıldan Fasıla-1*, İstanbul: Nil Yayınları, 2008, s. 210.
3. M. Fethullah Gülen, *Kalb İbresi, (Kırık Testi-9)*, İstanbul: Nil Yayınları, 2011, s. 300, 301.

Arının Fırarı

Sessizlik, ögle güneşinin salonu aydınlattığı bir vakitte ağır ağır yayılıyor-
du. Zaman, yeryüzünün o göz alıcı yeşil elbisesine bürün-
düğü bahar vaktiydi. Raflardan
bir kitap çekilmiş, mânâ yüklü
kapakların arasından bir hikmet
aranıyor, hakikat yolculuğuna ha-
zırlanılıyordu. Kitabın sayfaları
usulca çevrilirken, camdan gelen
ince bir ses bölüverdi bu sessizli-
ği. Tık... tık... tık...

Kulağına ilişen bu ses, cam-
da dönen bir arının çırpınışın-
dan başkası değildi. Kitabını bir

Kitabını bir kenara bırakıp dikkat kesildi. Küçük bir arı, şeffaf ama geçilmez bir perdeye, tekrar tekrar çarpıyordu. Ve her çarpışında içeride bir şeyler kıpırdanıyordu. Dışarıda bahar vardı; içeride ise bu bahara doğru firar etmek isteyen bir arı.

kenara bırakıp dikkat kesildi. Küçük bir arı, şeffaf ama geçilmez bir perdeye, tekrar tekrar çarpıyordu. Ve her çarpışında içeride bir şeyler kıpırdanıyordu. Dışarıda bahar vardı; içeride ise bu bahara doğru firar etmek isteyen bir arı.

“Ne istiyor bu arı?” diye düşündü. “Neden durmuyor, neden bu kadar sabırsız?” Sonra fark etti: Arı, dışarıdaki çiçeklere, yaratıldığı hikmete firar etmek istiyordu. O çiçeğe ulaşamazsa, balını da yapamayacaktı. Arı, Kur’ân’ın da belirttiği gibi, *dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine göz göz ev (kovan) edinmek ve sonra da her türlü meyveden yiyip, Rabbinin ona yayılması için belirlediği yolları tutmak için yaratılmıştı* (Nahl, 16/68-69).

O esnada hakikat arayıcısının düşünce dünyasına, Nurlar’dan mealen arı bahsine dair yansıyan satırlar uğramıştı. Bal arısı, yaratılışı ve görevi açısından öyle büyük bir kudret mucizesidir ki, yukarıdaki âyetin yer aldığı Nahl sûresi onun adıyla anılmıştır. Çünkü bu küçük bal üreticisinin minicik başında, önemli görevlerinin detaylı bir programı yazılmıştır. Karnında, yiyeceklerin en tatlısı olan balı koymak ve pişirmek görevi verilmiştir. Ayrıca iğnesinde bulunan ve canlı dokuları tahrip edecek güçteki zehir, ona

ve bedenine zarar vermeyecek şekilde yerleştirilmiştir.

Tüm bu işler, büyük bir dikkat, bilgi, hikmet, irade ve denge içinde yapılmıştır. Bu nedenle şuursuz ve gelişigüzel işleyen tabiat veya tesadüf gibi güçlerin bu mükemmel düzene karışması mümkün değildir. Arı, küçüklüğüne rağmen çok büyük bir sanat eseri ve Allah’ın kudretinin açık bir göstergesidir.¹

İşte o an, zihnine, “*Peki ben neye firar etmeliyim?*” şeklinde bir soru yansıdı. Söz konusu sorunun cevabını düşünürken aklına, “*Öyleyse Allah’a firar edin.*” (Zâriyât, 51/50) âyeti gel-

di. Kitaplarda okuduğu, ama şimdi kalbinde yankılanan bu âyet aklındaki kelimeleri ruhuna çevirmeye başladı. Bu bir kaçış, firar değildi aslında, O’na bir yönelişti.

Çünkü asıl firar edilmesi gereken, nefsanî, şeytanî şeylerden, kalb saflığına, kâmil bir imana, marifetullahı, muhabbetullahı firar edilmeliydi. Ancak insan da bu salondaki arı gibiydi. Bazen hakikatin ışığını görür, ama geçemezdi. Cam vardı arada. İnceydi ama kanatlanmaya mâni bir mahiyetliydi. Nefsi gibi, alışkanlıkları gibi, korkuları gibi; hasedi, fesadı, kibri gibi... Firar; camdan

Asıl firar, nefsanî ve şeytanî şeylerden kalb saflığına, kâmil imana, marifetullaha, muhabbetullaha yönelmekti. İnsan da bu salondaki arı gibiydi. Bazen hakikatin ışığını görür, ama geçemezdi. Arada cam vardı. İnceydi ama kanatlanmaya mâniydi.

dışarıya atlamak değil, Allah'a vuslata engel duvarlardan sıyrılmaktı. Bir an düşündü: “*Ben de yıllardır camın ardında mıyım? Meğer önümde, görüp geçemediğim ve hakikate mâni ne çok şeffaf engeller varmış...*”

Kitap okuyan adam- kelâm-ı nefsi ile konuşmaya devam ediyordu: Allah’a firar etmek... Bu aslında O’nun azabından, ikabından ve kulluğu terk etmenin getireceği derin pişmanlıktan kaçmak değil mi? Ama bu sadece bir korku kaçıışı değil... Bu, imanın rehberliğinde, O’nun emrine itaat ederek ve salih amellerle rahmetine sığınmak; O’na doğru şuurlu bir yöneliş... Bu, “*Allah’ın ikap ve cezalandırmasından, imanla, emrine itaat ve taat üzere amel ile O’nun rahmetine kaçmaktı.*”²

Bu, zararlı olanı terk edip kurtarıcı olana koşmak; bir iltica, bir sığınış... Ve aslında bu bir yürüyüş; Hz. Recâ’nın umuduna, sonsuz merhamete doğru atılan bir adım... Belki de bu yüzden, gafletten, inkârdan ve Rabbimin beni defalarca uyardığı hâlde kulak tıkadığım tutarsız şeylerden firar etmeliyim. Çünkü her adımda biraz daha yakınlaşıyorum; her firar edişte biraz daha huzura eriyorum. O’na sığındıkça korunuyorum, O’na firar ettikçe içimde bir güven hissi yükseliyor.

Bir an durdu, gözlerini yavaşça kapadı. Düşünceleri derinleştirdi: Firarın sahih olması ne demektir acaba? Belki de gerçekten kalpten, içten gelen bir yönelişle yapılmasıydı. Çünkü bir yöneliş ne

kadar içten olursa, ulaşılan beraberlik de o kadar gerçek olur. Hakikate doğru attığım her adım, eğer kalbimle örtüşüyorsa, bu kaçış artık sadece bir firar değil, ilahî bir yakınlığın kapısını çalan bir karar hâline geliyordu: “*Kimin firarı sahih olursa, onun Allah’la beraberliği adına kararı da sahih olur.*”³ Anlıyorum ki, nefsimden, alışkanlıklarımdan, geçici arzularımdan ne kadar sıyrılırsam, O’na o kadar sağlam tutunabiliyorum. Bu yolculukta ne kadar sahici olursam, bu beraberlik de o kadar bereketli oluyor.

Kitabı bir yana bıraktı. Gözleri ariya takıldı yine. Arının her çırpınışı kendi fitratına, Rabbisini tesbih ve hamde doğru bir firardı. İçinde bir ses, “*Sen de çırpın.*” diyordu. Sen de yönel. Her şeyi terk edip Rabbine sığın. Çünkü Allah, *Senden yine Sana sığınırım* diyenleri sever.⁴ Adam, pence-reyi açar açmaz arı hiç tereddüt etmeden dışarıya süzüldü.

Camın ardına baktı uzun uzun. Zihin ve gönül dünyasında; ağaçlara, çiçeklere, insanlara, tüm bahara tecellî eden isimler eskisinden daha da belirginleşmişti. Bahçesindeki çiçekte “*el-Cemîl*”; insan, hayvan gibi her hayattar varlıkta “*el-Hayy*” ismi duyuluyordu. Artık sadece gözleriyle değil, kalbiyle de görüyordu. Ve kendi içindeki arının, hakikate doğru kanatlandığını hissediyordu. Halktan Hakk’a doğru kanatlanış... O an her şey sanki Cenab-ı Hakk’a doğru, yaratılış gayesine doğru firar ediyordu. Her varlık, içinde saklı potansiyeliyle bir menzile yöneliyor; kendi haki-

katine doğru yol alıyordu: Tohum, ağaç olmaya; sperm ise insan olmaya firar ediyordu...

Bu düşünce yolcusunun firarlarının hemen hepsi bir hak dostunun da ifade ettiği gibi gidip ilahî bir ilticâ, bir himâyeyle noktalanıyordu.⁵ Bu ruh hâleti ise tarifi imkânsız bir ruhanî zevke, güçlü bir inanç ve teslimiyete dönüşüyordu. Çünkü her firarın bir menzili, her menzilin bir sırrı, her sırda bir vuslat vardı... Ve böylece o gün, bir arının sesiyle başlayan bu yolculuk, bir ruhun Allah'a dönüşüyle, yani firarıyla tamamlandı. Odaya yeniden sessizlik indi. Ama artık bu sessizlik, sıradan bir sessizlik değil; bir sükûnetin, bir teslimiyetin ve bir vuslatın sessizliği idi. ■

Kaynaklar

1. Bediüzzaman Said Nursî, *Şuâlar*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2007, s. 144,145.
2. Şeker, Mehmet. "The contribution of the verse "Fefirrû ilallah" (Zârîyât, 51/50) to the Islamic spirituality", *Journal of Faculty of Theology of Bozok University*. 4,4 (2013/4), pp. 69-78.; Ebû Cafer, Muhammed bin Cerir et-Ta-berî, *Câmiu'l-Beyân fî Tefsîri Âyi'l-Kur'ân*, XXV, thk. Abdullah bin Abdu'l-Muhsin et-Türkî, Kahire: 1422, 2001, XXI, 549.
3. Şeker. a.e.g.s., 71. İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyan*, I-X, İstanbul: Mektebetü'l-Mahmudiye, ts. IX, 173.
4. Müslim, *salât* 222; Tirmizî, *deavât* 76.
5. M. Fethullah Gülen, *Kalbin Zümriî Tepeleri-1*, İstanbul: Nil Yayınları, 2012, s. 72.

"Tehdit de O'ndan Müjde de"

**Oradan coşup gelmişti her zaman bir bahar,
Oradan akmıştı çiçeklere renk ve koku.
Oradandı gönlümüze esip gelen rüzgâr,
Hep oradan gelmişti fırtınalar ve korku.**

küçük harfin ılığı

vahşetin gözünde sürme vizeler
okul sırasında kurşundan bir yük
tüter seccadede acı dizeler
başında bir bela, yaşından büyük

akıl firar etmiş vicdan yad elde
nefret sarmalında kaçınıcı belde
ah u efgan olmuş sesler bu yelde
zirvede tefessüh özlerde çürük

kimliksiz gölgeler serapa yeis
gözleri parmaklık karanlık hapis
beldeler kokuşmuş emmare nefis
ateşten gayyalar kinlerden göçük

değerler üstüdür cenaze bizde
kitap nasıl yazar söyleyin sizde
yürekler yansın mı ateşte közde
on bir yaşındaydı o masum küçük

yusuflara hasret kaç yıl bekledi
tarık gecelere dua ekledi
gül yüzünde umut hiç eksilmedi
adı küçük harfle yazılan çocuk

Dr. Emin Osman Uygur

caglayandergisi.com

C İnci Işık

caglayandergisi.com

Kaynaklar

Numan Erciyes,
"Renkli Dünyamız-
da Antosiyaninler",
Çağlayan Dergisi,
sayı 67, Ekim 2022,
<https://caglayandergisi.com/2022/10/01/renkli-dunyamizda-antosiyaninler/>

Manjin Xu et al.
(2025). "Berries:
Health Effects via
Modulation of the
Gut Microbiota."
Food Frontiers, 6(3),
1173-1204. <https://doi.org/10.1002/fft2.542>

Yüce Allah (celle celâluhu), rahmetinin ve hikmetinin bir tecellisi olarak tabiatı sayısız nimetlerle donatmış, insanın istifadesine sunduğu her bir meyvenin içine farklı şifa sırları yerleştirmiştir.

Bu ilahî düzen içinde faydalı bileşenler bakımından son derece zengin olan ahududu ve böğürtlen gibi küçük üzüksü meyveler, ihtiva ettikleri tabii maddeler sayesinde vücut sağlığını destekleyerek, düzenli ve dengeli tüketildiklerinde bazı hastalıklara karşı koruyucu etki gösterebilir.

Üzümsü meyvelere rengini veren antosiyaninler, güçlü antioksidan (oksijenin zararlı tesirini engelleyen) özellikleriyle öne çıkar. Bu bileşikler, oksidatif stresi azaltarak hücrelerin zarar görmesini engeller. İlmî araştırmalar, bu bileşiklerin yalnızca kan şekerinin dengelenmesine değil, aynı zamanda karaciğerde yağlanmanın azaltılmasına da katkı

sağlayabileceğini ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra bu meyveler, sahip oldukları antioksidan ve iltihap giderici (antiinflamatuvar) bileşenler sayesinde obeziteye karşı da koruyucu bir rol üstlenir. Obezite; aşırı yağ birikimiyle ortaya çıkan, kalp-damar hastalıkları, inme, diyabet, demans ve kanser gibi birçok ciddi rahatsızlığa zemin hazırlayan küresel bir sağlık sorunudur. Son yıllarda yapılan araştırmalar, obezitenin yalnızca beslenme alışkanlıklarıyla değil, aynı zamanda bağırsak mikrobiyotası ile de yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Mikrobiyotadaki denge bozulduğunda, enerji metabolizması da etkilenir ve yağ depolanması artar. Üzümsü meyveler, bu noktada devreye girerek faydalı bakterilerin çoğalmasını destekler, mikrobiyal dengeyi güçlendirir ve sindirim sisteminin sağlıklı çalışmasına katkı sağlar.

Renkleri, kokuları ve tatlarıyla âhiretteki ilahî lütufların müjdecisi olan üzüksü meyveler, israfa kaçmadan, şuurlu bir şekilde ve şükürnü eda ederek tüketildiğinde insan için gerçek bir şifa vesilesi hâline gelebilir.

Şifa Taneleri: Üzümsü Meyveler

Lena Eren
caglayandergisi.com

Kaynaklar

Sinan Demir, "Esmâ-i Hüsnâ ve Sanat", Çağlayan, sayı 82, Ocak 2024.
<https://caglayandergisi.com/2024/01/01/esma-i-husna-ve-sanat/>

Doran, P. T., Siegfried, M. R., Dugan, H. A., Hubbard, K. A., & Lawrence, J. P. (2026). "Glacier surface lowering and subglacial outflow coincide with Blood Falls discharge in the McMurdo Dry Valleys." *Antarctic Science*, 1–3. doi:10.1017/S0954102025100527

Sklute EC, Mikucki JA, Dyar MD, Lee PA, Livi KJT and Mitchell S (2022) "A Multi-Technique Analysis of Surface Materials From Blood Falls, Antarctica." *Front. Astron. Space Sci.* 9:843174. doi: 10.3389/fspas.2022.843174

Pembe şakayıklar, mor şümbüller, sarı mimozalar... Yaklaşık 10 milyon renk tonuyla muazzam bir palet olan dünyamız, Rabbinin Mülevvin isminin tabiatındaki eşsiz bir tecellisidir. Sanatçılar için ilham kaynağı olan renkler, derin bir tefekkür ve şükür vesilesidir.

Antarktika'nın doğusundaki McMurdo Kuru Vadileri'nde yer alan Taylor Buzulu, bilim dünyasının araştırmalarına konu olan bir bölgedir. Dünyanın en soğuk ve en kuru yerlerinden biri olan bu vadiler, bir kutup çölü niteliğindedir. Aynı zamanda bölge; sülfat ve klorür egemenliği altında olması sebebiyle, yeryüzündeki "en iyi Mars analoğu" olarak kabul edilir. Buzulun bembeyaz örtüsünün ortasında, kırmızı rengeyle büyüleyici Kan Şelalesi ile bilinmektedir. 1911 yılında Avustralyalı jeolog Thomas Griffith Taylor tarafından keşfedilen bu şelale, uzun bir süre esrarını korumuştur.

Yapılan çok yönlü analizler, rengin kaynağını gün yüzüne çıkarmaktadır. 2018 yılı verilerine göre, buzulun altında gelişen drenaj hadisesinin şümüllü bir resmi elde edilmiştir. Mikroskopla yapılan incelemeler, şelalenin rengini veren yapının kristal bir formda olmadığını, demir ve klor açısından zengin amorf nanokürelerden kaynaklandığını göstermektedir.

Buzulun altındaki eriyik suda, yüksek oranda çözünmüş Fe^{2+} (demir) iyonları tespit edilmiştir. Taylor Buzulu'nun derinliklerinde hapsolan tuzlu su (brine), drenaj hadisesi sonucu yüksek basınçla çatlaklar boyunca sızar. Su içerisinde bulunan demir iyonlarının yüzeye çıkıp oksijenle temas etmesiyle oksitlenme meydana gelir. Bu kimyevî dönüşüm, berrak olan suya pas rengini vermektedir.

Hareketsiz görünen devasa buz kütlelerinin derinliklerinde periyodik olarak gelişen bu drenaj hadisesi, âdeta bir asansör görevi görmektedir. Yüzlerce metre aşağıda hapsolmuş suyun yüzeye taşınarak oksijenle buluşması, tabiat her an işleyen canlı bir sistem olduğunu teyit etmektedir.

Kan Şelalesi

İçindekiler

Haziran | June | No: 111 | 2026

2

KENDİ RUHUMUZU
ARAKEN

M. Fethullah Gülen

Kendi Ruhumuzu Ararken

11

OSMANLI
PADİŞAHLARININ
DİNDARLIĞI

Prof. Dr. Erol Kılıç

19

HİZMET DEĞERLERİNİN
DİNİ TEMELLERİ ÜZERİNE

Dr. Ahmet Kurucan

26

HAYAT

M. Fethullah Gülen

28

DENİZİN TUZ PROBLEMİ

Prof. Dr. İrfan Yılmaz

33

GÖNÜL KOYMA!

Baybars Yılmaz

34

BİRLİKTE YAŞAMANIN
ÜÇ FARKLI YORUMU

Recep Atıcı

43

ARININ FİRARI

Nuri Fetih Okuyan

47

KÜÇÜK HARFİN
ÇİĞLIĞI

Dr. Emin Osman Uygur

48

SAĞLIK-BİLİM-
TEKNOLOJİ

İnci Işık
Lena Eren

TIP

İLAÇ MI GIDA TAKVİYESİ Mİ?

5

Dr. Fatma Gündüz

Hekimlerin değişen şartlara göre hastaların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaları önemlidir. Eskiden insanlar genellikle sorgusuz sualsiz kendilerine söyleneni...

DENEME

BİR HAKİKAT ARAYIŞI
OLARAK OKUMA

16

Dr. Erkan Ertosun

BİYOFİZİK

SÜMSÜK KUŞUNUN ZİPKİN
DALIŞI

22

Dr. Hakan Öztunç

Kendisine bahşedilen özellikleriyle sümsük kuşu, fiziği ve biyolojisi uç sınırları iter; sadece hayatta kalmanın ötesinde düşünenler için bilinçli bir...

KAVRAM-ANALİZ

İSTILAHTAN ISLAHA

39

Dr. Ahmet Yılmaz

Arapça "s-l-h" kökünden süzülen bu kelimelerden biri mânâya istikamet çizerken, diğeri maddeye yön verir. İstilah, zihnin kaotik düğümlerini çözüp tasavvuru...

ÇAĞLAYAN

Çağlayan İlim ve Kültür Dergisi, Paramus Publishing Inc. tarafından aylık olarak yayımlanmaktadır. Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen çoğaltılması yasaktır.

ADRES

Tüm istek ve önerilerinizi 335 Clifton Ave, Clifton NJ. adresine iletebilirsiniz. +1 (888) 234 2823

EDITOR-IN-CHIEF/YAYIN YÖNETMENİ

Prof. Dr. İrfan Yılmaz

EDITORIAL COORDINATOR YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Reşit Haylamaz

EDITOR/EDİTÖR

Ali Kılıç

GRAPHIC DESIGN/GRAFİK TASARIM

Şelale Grafik

ADVISORY BOARD/DANIŞMA HEYETİ

Abdullah Aymaz, Yavuz Ünver, Salih Gül, Dr. Fatma Gündüz, Sadık Men

DIGITAL AND AUDIO PRODUCTION DİJİTAL VE SES PRODÜKSİYONU

Gürhan Gülcan

AVRUPA

Paramus Europe GmbH
Industrie Straße 80
40764 Langenfeld / GERMANY
caglayan@caglayandergisi.com
+49 (176) 16818292

Çağlayan, ABD Ticari Marka Yasası uyarınca, dağıtılan diğer ülkelerde tescilli ticari markadır.

© 2026 Paramus Publishing Inc. All rights reserved. Reproduction in whole or in part without written consent is prohibited. Çağlayan (ISSN 2572-7532) is published monthly by Paramus Publishing Inc., 335 Clifton Ave, Clifton, NJ 07011. Periodicals postage paid at Paterson, NJ and additional mailing offices. POSTMASTER: Send address changes to 335 Clifton Ave, Clifton, NJ 07011. Çağlayan is a registered trademark under the US Trademark Law and in other countries wherever distributed.

**ÇOK
YAKINDA!**

● İçtiğim Deniz

İçtiğim Deniz, okuru yüksek sesli yargılar yerine durup düşünmeye, kendi iç derinliğine bakmaya çağıran dingin bir deneme yolculuğu sunuyor.

● Annemin Elleri Varmış

Bu eser hayatları altüst olan insanların gerçek hikâyeleri üzerinden hafızaya, vicdana ve adalet arayışına yapılan sarsıcı bir davet.

● Lastikli Hayat

Lastikli Hayat, cezaevi günlerinin trajikomik hatıraları üzerinden, en zor şartlarda bile incinse de incitmeyen insanların hayata tutunma direncini anlatan samimi bir tanıklık gayreti.

ÇAĞLAYAN

Geleceğe damgalarını vurma konumunda
bulunan aydınlarımızın, ellerindeki imkânları
değerlendirerek, müstakbel nesilleri,
kalblerin sultanlığına hazırlayıp kaybetme
çukurlarını kazanma zirveleri hâline
getirecekleri ümidini besliyoruz.

ISSN 2572-7532

